

Millî Saraylar Tarih Sohbetleri

“19. Yüzyıl Osmanlı Saray Hayatı”

Konuşmacı: Needet SAKAOĞLU

Tarihçi – Yazar

NECDET SAKAOĞLU ANISINA (1939-2024): NECDET SAKAOĞLU'NUN TARİH ARAŞTIRMALARI VE MİLLÎ SARAYLAR

Muhammed Cüneyd Özpilavcı* - Hakan Berke Erkan**

Gönderilme Tarihi: 13.11.2024 - Kabul Tarihi: 24.12.2024

Özet

Türkiye'nin önde gelen eğitimci, bürokrat ve araştırmacılarından olan Necdet Sakaoğlu, 1966 yılında yayımlanan ilk kitabından 2024 yılının Ağustos ayındaki vefatından yalnızca bir hafta önce yayımlanan son çalışmasına kadar ardında zengin bir külliyat bırakmıştır. Bu makale, Necdet Sakaoğlu'nun hayatını, eserlerini ve Türk tarih yazımına yaptığı katkıları anmak amacıyla kaleme alınmıştır. İlk bölümde yazarın eğitim ve meslek hayatına kısa bir giriş yapılmış, yazarın toplum nezdinde tanınmasını sağlayan yarışmalara katılımından ve aldığı ödüllerden ise ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Devamında Sakaoğlu'nun başta Topkapı Sarayı olmak üzere saraylar ve saray yaşantısına dair çalışmaları konu edilmiştir. Bu bağlamda Sakaoğlu'nun çocukluk yıllarında başlayan Millî Saraylar Başkanlığı ile ilişkisi detaylandırılmış ve kurum dergisinde yayımlanan akademik nitelikli makaleleri özel bir vurguyla ele alınmıştır. Son kısımda ise 16 Mayıs 2024'te Saray Koleksiyonları Müzesi'nde gerçekleşen ve Sakaoğlu'nun konuşmacı olarak katıldığı halka açık son konferans olma özelliği de taşıyan etkinliğe dair bilgiler, ilk kez kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Necdet Sakaoğlu, Sultan Abdülmecid, Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Millî Saraylar, Tanzimat, Saray Hayatı

IN MEMORY OF NECDET SAKAOĞLU (1939–2024): NECDET SAKAOĞLU'S HISTORICAL STUDIES AND NATIONAL PALACES

Abstract

Necdet Sakaoğlu, one of Türkiye's leading educators, bureaucrats, and researchers, left behind a rich corpus from his first book published in 1966 to his last work published one week before his death in August 2024. This article is written to commemorate the life, works, and contributions of Necdet Sakaoğlu to Turkish historiography. The first section briefly overviews his educational and professional life, detailing the awards and recognitions he received through notable competitions that established his reputation in the public sphere. The subsequent section delves into Sakaoğlu's research on palaces and palace life, with particular emphasis on his studies of Topkapı Palace. In this context, his longstanding connection with the Directorate of National Palaces, dating back to his childhood years, is explored in depth, with particular emphasis on his scholarly articles published in the Directorate's journal. The final section concludes by presenting, for the first time, details of his last public appearance on May 16, 2024, at a conference held at the Palace Collections Museum, where Sakaoğlu participated as a speaker.

Keywords: Necdet Sakaoğlu, Sultan Abdülmecid, Topkapı Palace, Dolmabahçe Palace, Beylerbeyi Palace, National Palaces, Tanzimat, Palace Life

* Tarihçi, İletişim ve Kültürel Faaliyetler Dairesi Başkanı, Millî Saraylar, cuneydoz@gmail.com.tr, ORCID No: 0009-0001-6784-932X

** Tarihçi, Dış İlişkiler ve Protokol Birimi, Millî Saraylar, hakan.erkana@millisaraylar.gov.tr, ORCID No: 0009-0006-1829-757X

Eğitim ve Meslek Hayatı

29 Eylül 1939'da Sivas'ın Divriği ilçesinde doğan Necdet Sakaoğlu, ilkokulu ve ortaokulu aynı ilçede tamamladıktan sonra, lise eğitimini 1954-1957 yılları arasında Sivas Öğretmen Okulu'nda almıştır. Mezuniyetinin ardından iki sene boyunca Urfada köy okullarında öğretmenlik yapmıştır. Bu ilk görevi sırasında girmiş olduğu imtihanı kazanarak Çapa'da bulunan İstanbul Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'ne kayıt hakkı elde etmiş ve bu vesileyle İstanbul'a gelmiştir.¹ 1959-1961 yılları arasında Çapa'da öğrenim görerek devrin meşhur hocaları Orhan Şaik Gökyay, Çağatay Uluçay ve Nihad Sami Banarlı ile aynı ortamda bulunma ve mesleki bilgi birikimini bir üst düzeye çıkarma fırsatı yakalamıştır.² Enstitü'den sonra kısa süre Trabzon Öğretmen Okulu'nda çalışmış, ardından Çorlu'da yedek subay olarak askerliğini yapmıştır. Askerlik dönüşünde tayini o zamanlar Zonguldak'a bağlı küçük bir yerleşim birimi olan Amasra'ya çıkmıştır.³ 1963'te Amasra Ortaokulu'nda tarih öğretmeni⁴ olarak çalışmaya başlayan Sakaoğlu, 1967⁵ yılında bu okulun müdürü olmuş ve 1980'e kadar görevine devam etmiştir.⁶ 1980 yılında yeni yaptırılan Amasra Lisesi'nde kurucu müdür olarak görevlendirilen Necdet Sakaoğlu, 1982'de dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ın (b. 1980-1983) liseyi ziyareti sırasında bakanda bıraktığı olumlu izlenim neticesinde Millî Eğitim müfettişi olarak atanmıştır. Böylece ilçedeki öğretmenlik ve idarecilik dönemi

(1963-1982) 19 yıl sonra noktalanmıştır.⁷ Görev merkezi olarak İstanbul'u tercih eden Sakaoğlu, 1961'de ayrıldığı şehre uzun bir aradan sonra kalıcı bir şekilde dönmüştür.⁸ 1982'de başladığı müfettişlik görevi gereği çıkmış olduğu teftiş "turnelerinde" yurdun dört bir yanındaki eğitim kurumlarını, sosyal ve ekonomik ortamı yakından gözlemleme imkânı elde etmiştir.⁹ Bu ziyaretlerden arta kalan zamanda ise vaktinin çoğunu İstanbul ve Amasra'da geçirmiştir. 12 yıllık müfettişlik döneminden sonra 1994'te Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine atanmış ve 1998'de bu görevinden ayrılarak emekli olmuştur.¹⁰

Saraylarla İlk Teması

İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda İstanbul'daki saray ve müze koleksiyonlarında bulunan birçok kıymetli tarihî eserin olası bir hava saldırısından zarar görmemesi için Anadolu'ya, daha korunaklı şehirlere geçici olarak nakledildiği bilinmektedir.¹¹ 1941 yılından itibaren Millî Sarayların muhafazası altındaki saray, köşk ve kasırlardaki eserlerin bir kısmı etraflıca envanter defterlerine kaydedildikten sonra peyderpey Sivas'a gönderilmiştir.¹² 1940'lı yıllarda Divriği'de yaşayan küçük

1 Ayşe Denknalbant, Fatih Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", *Necdet Sakaoğlu'na Armağan: Sanat Tarihi Yazıları*, Ed. Hayri Fehmi Yılmaz, İstanbul: Kriter Yayınları, 2022, 3.

2 Denknalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 3-4; Cem Fakir, "Necdet Hoca'ya Veda", *Atlas Tarih*, 87 (2024), 7.

3 Denknalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 4.

4 *Milliyet*, 09.07.1971.

5 "Yarışmanın Birincisi Necdet Sakaoğlu Kimdir?", *Milliyet*, 11 Temmuz 1969.

6 Denknalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 5-7.

7 Denknalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 6-8; Necdet Sakaoğlu, *Çantada Kalan Anılar*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2024, 244.

8 Denknalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 8.

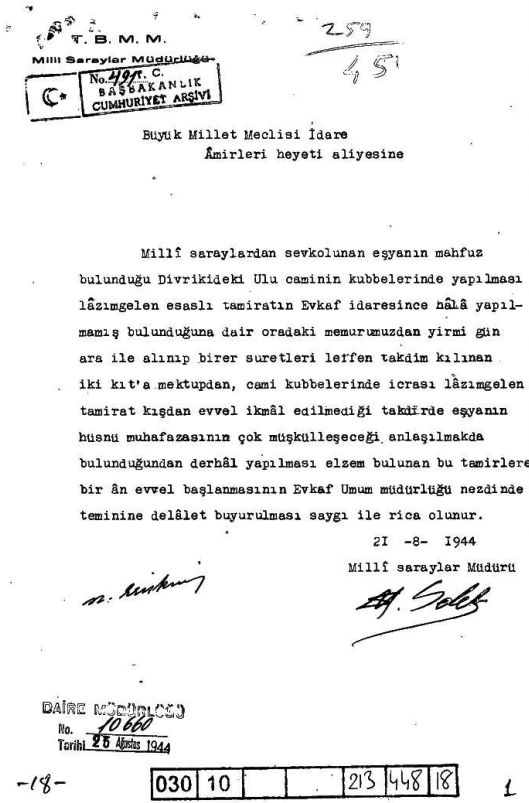
9 Bu teftişler sırasında Anadolu şehir ve köyleri hakkında gözlemlerini günü gününe kaydeden yazar, ilerleyen yıllarda bu notları derleyerek hazırladığı *Çantada Kalan Anılar* adlı son kitabını vefatından çok kısa bir süre önce yayımlamıştır.

10 Denknalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 9-10.

11 Topkapı Sarayı'nın o zamanki müdürü olan Tahsin Öz'ün aktardığına göre Topkapı'daki eserlerin her ne kadar ilk başta Amasya'ya gönderilmesi mevzubahis olmuşsa da bölgede meydana gelen bir depremden dolayı tereddüte düşüldüğünden askerî açıdan güvenli olması bakımından eserlerin bir bölümünün Niğde'ye gönderilmesine karar verilmiştir. Çankırı ise kitapların muhafazası için müsait bir şehir olarak görülmüştür. Bkz. Tahsin Öz, *Anılarımla Tahsin Öz*, Haz. Erdem Yücel, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, 68-70.

12 Yasin Yıldız, "Millî Saraylar Müdürlüğü'nün Kuruluş Mevzuatı", *MS Millî Saraylar Belgeler*, 2 (2014), 11-13.

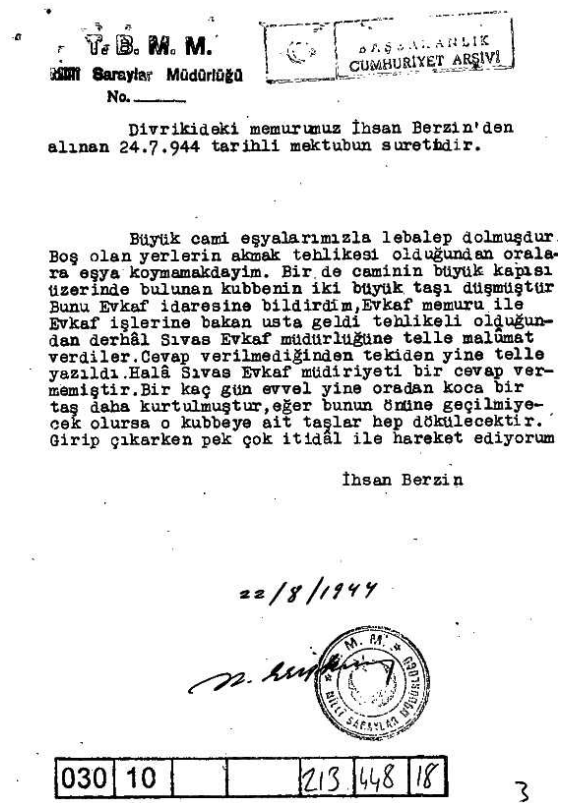

1 Millî Saraylar Müdürü Sezai Selek'in saraylara dair eşyanın muhafaza edildiği binaların tamirlerinin bir an önce yapılmasını talep ettiği dilekçesi

bir çocuk olan Necdet Sakaoğlu'nun da saray koleksiyonları ile dolaylı olarak tanışması bu döneme rastlamaktadır. 2019 yılında yayımlanan bir makalesinde anlattığına göre II. Dünya Savaşı sırasında Beylerbeyi Sarayı'ndan Anadolu'ya sevk edilen eşyanın bir bölümü, Divriği Ulu Câmii ve Dârüşşifâsı'nın taş binalarında muhafaza edilmiştir. Savaşın bitmesinin akabinde, bahsi geçen mekânlarda depolanmış eserler, İstanbul'a geri götürülmek üzere arabalarına yüklenerek Sakaoğlu ailesinin evinin yakınındaki tren istasyonuna taşınmıştır. Bu nakil süreci boyunca arabaların sallanmasından dolayı eserlerden çıkan sesler, ilçedeki çocukların oldukça ilgisini çekmiştir.¹³ Tesadüfi şekilde gelişen bu

13 Necdet Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", *Millî Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi*, 18 (2019), 18.

2 Divriği'de bulunan Millî Saraylar görevlisinin eserlere dair son durumu aktaran ve acil tedbir alınması gerektiğini bildiren raporunun sureti

olayın Anadolu'nun ücra bir bölgesinde yaşayan küçük yaşta Necdet Sakaoğlu'nun belleğinde yer ederek ilerleyen yıllarda saraylara dair kaleme alacağı yazılara temel teşkil etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Millî Saraylara dair kıymetli eşyanın bir bölümünün Divriği Ulu Câmii'nde muhafazası sırasında karşılaşılan güçlükler, 1925-1945 yılları arasında Millî Saraylar müdürlüğü yapmış olan Sezai Selek'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne hitaben yazmış olduğu bir dizi dilekçede ayrıntılı olarak görülebilmektedir.¹⁴ (Resim 1-2)

14 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-213-448-18 (21.08.1944).

1959 yılına gelindiğinde, İstanbul Eğitim Enstitüsü'nde yüksek öğrenim görmek üzere görev yaptığı Urfadan İstanbul'a giden Sakaoğlu, iki yıllık öğrencilik döneminde başta saraylar olmak üzere şehirdeki müzeleri ve tarihî eserleri yakından görebilme imkânı elde etmiştir. 1961'de enstitüdeki tarih öğretmeni Mesut Talaslı rehberliğinde yapılan Topkapı Sarayı ziyareti de Necdet Sakaoğlu'nun saraya dair çalışmalarının başlangıcına denk geldiği için önemlidir.¹⁵ Sakaoğlu, Amasra'daki öğretmenlik görevi ve ardından Millî Eğitim Bakanlığındaki müfettişlik ve kurul üyeliklerinden artakalan vakitlerini tarih çalışmalarına ayırarak Topkapı Sarayı Arşivi'ni sıkça ziyaret etmiştir. Söz konusu arşivdeki bu belgeler, Sakaoğlu'nun ileride kaleme alacağı kapsamlı tarih külliyyatı için temel kaynak malzemesini oluşturmuştur.¹⁶ Sakaoğlu'nun saraylara dair çalışmaları, makalenin sonraki bölümlerinde ele alınacaktır.

Tarih Araştırmaları ve Kamuoyunca Tanınması

Ülkemizin en velûd yazarlarından biri olan Sakaoğlu, 2022 yılının Mart ayına kadarki çalışmalarını ihtiva eden bibliyografyaya göre başta kitap, kitap bölümü, dergi makalesi, ansiklopedi maddesi ve röportaj olmak üzere 1.100'ün üzerinde esere imza atmıştır.¹⁷ Yazar, bir mülakatında Divriği'de

15 Denkhalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 4, 19.

16 Denkhalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 12-13.

17 Fatih Sarımeşe, "Necdet Sakaoğlu Bibliyografyası", *Necdet Sakaoğlu'na Armağan: Sanat Tarihi Yazıları*, Ed. Hayri Fehmi Yılmaz, İstanbul: Kriter Yayınları, 2022, 51-130. Çalışmanın kapsamı 1966 yılı ile başlamakta ve Mart 2022'de tamamlanmaktadır, birkaç mükerrer yazım ve eksik olmakla beraber kapsamlı bir taramanın sonucu olan araştırmada tespit edilebilen toplam eser sayısı 1.152'dir (59 kitap, 53 kitap bölümü, 4 katkıda bulunulan kitap, 2 ön söz yazısı, 390 ansiklopedi maddesi, 630 dergi makalesi, 14 röportaj ve söyleşi). Sakaoğlu bu tarihten sonra da yayınlarına hız kesmeden devam etmiştir, 27 Ağustos 2024'teki vefatından sonra çıkan *Atlas Tarih* dergisinin Eylül-Ekim sayısı için kendisiyle yapılan Topkapı Sarayı'na dair mülakat en son eseri olarak kabul edilebilir. Bkz. Cem Fakir, "Necdet Sakaoğlu, Atlas Tarih'e Anlattı: Topkapı, Cumhuriyet'in İlan Ettiği İlk Müzedir", *Atlas Tarih*, 87 (2024), 28-39.

eski devirlerden kalma tarihî eser ve harabeler arasında büyüdüğünü ve çocukken babasından dinlemiş olduğu tarih konulu hikâyeler vesilesiyle geçmiş zamanlara ilgi duymaya başladığını ifade etmektedir.¹⁸ 1951'de *Hürriyet* gazetesinde haftalık olarak yayımlanan Ratip Tahir Burak imzalı, "Cem Sultan" isimli çizgi-roman tefrikası da Necdet Sakaoğlu üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır.¹⁹

Sakaoğlu, antik devirlerden modern zamana kadarki Amasra tarihini bütüncül bir şekilde ele aldığı *Çeşm-i Cihan Amasra*²⁰ kitabıyla 1966 yılında başlayan 58 yıllık yazın hayatında özellikle şehir tarihi, siyasi tarih, eğitim tarihi, kültür tarihi ve mimari tarih alanlarında araştırmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalarda elde ettiği bulguları ise kaleme aldığı makale ve kitaplar vasıtasıyla paylaşmıştır. Necdet Sakaoğlu'nun ilk dönem eserlerinden bazıları Türkiye çapında düzenlenen yarışmalarda önemli ödüllere layık görülmüştür. Özellikle *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin bu yarışmalar dolayısıyla yaptığı haberler, Sakaoğlu'nun kamuoyunda tanınmasına ve eserlerinin geniş bir kitleye ulaşmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, söz konusu yarışmaların detaylı bir şekilde incelenmesi ve Sakaoğlu'nun ödül kazanan çalışmalarının analiz edilmesi, hem yazarın araştırma yöntemlerini hem de ününün temellerini daha iyi anlamak açısından yararlı olacaktır.

Milliyet gazetesi, 1969 yılında "Ali Naci Karacan Armağanı"²¹ adındaki yarışmayı "eski eserlerin

18 Fakir, "Necdet Hoca'ya Veda", 6-7.

19 Denkhalbant, Sarımeşe, "Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu", 12.

20 Necdet Sakaoğlu, *Kuruluşundan Günümüze Kadar 'Çeşm-i Cihan' Amasra*, İstanbul: Latin Matbaası, 1966. Eser, yazarın diğer eserleri gibi sonraki yıllarda farklı yayınevleri tarafından da genişletilerek basılmıştır.

21 Gazetenin kurucusu Ali Naci Karacan (1896-1955) anısına 1962'de "Bir Memleket Gerçeği" konusuyla başlatılan yarışma düzenli olarak çeşitli temalarda 1981'e kadar düzenlenmeye devam etmiştir, son yarışma "100. Doğum Yılında Atatürk" başlığında yapılmıştır. Bkz. *Milliyet*, 21.07.1962, 07.07.1981 (Bu sayıda, sonraki yarışmanın konusunun ilerleyen günlerde duyurulacağı bildirilmesine rağmen yaptığımız araştırmada yeni bir ilan tespit edilememiştir.) Yarışmanın sonuçları genellikle A. N. Karacan'ın ölüm yıl dönümü olan 7 Temmuz'da açıklanmıştır.

günümüzdeki Türkçeye çevrilmesi” temasında düzenlemiştir.²² Necdet Sakaoglu, yarışmaya “Oğuz Kuyumcuoglu”²³ müstear ismiyle, öğrencilik yıllarında İstanbul’da bir sahaftan satın aldığı 17. yüzyıl müverrihlerinden Bostanzâde Yahya Efendi’nin (ö. 1639) *Târih-i Sâf / Tuhfetü’l-Ahbab* adlı eserini yeni harflere aktarıp sadeleştirdiği çalışmasıyla başvurmuştur.²⁴ Ödüllerin açıklanmasından bir ay kadar evvel, yarışmaya başvuran eserler Ön Jüri tarafından bir elemeye tabi tutulmuştur. Bu ilk aşamada seçilen dokuz eser, Büyük Jüri’nin incelemesine sunulmak üzere gönderilmiştir. Finale kalan eserlerin isimlerinin yer aldığı haberde “Karacan Armağanı Dolayısıyla Bir Tarih Yanlış Düzeltiliyor” başlığı atılarak -Sakaoglu’nun ismi veya rumuzu verilmeden- yarışmacılardan birinin o zamana dek Kazasker Taşköprülüzâde Kemâleddin Efendi’ye (ö. 1621) atfedilen *Târih-i Sâf*’ın aslında Bostanzâde Yahya’nın kaleminden çıkmış olduğuna dair tezini savunarak bunu belgeleriyle ortaya koyduğundan bahsedilmiştir.²⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, Ömer Lütfi Barkan ve Ağâh Sırrı Levend gibi isimlerin de üye olarak bulunduğu Büyük Jüri²⁶ tarafından yapılan değerlendirmede birincilik derecesini alan çalışma,

ilerleyen günlerde gazetede tefrika hâlinde yayımlanmış,²⁷ daha sonra da *Duru Tarih* ismiyle kitaplaştırılmıştır.²⁸ (Resim 3-4)

22 *Milliyet*, 21.07.1968. (Yarışma duyuruları genel olarak her senenin sonuçlarının açıklanmasının akabinde ilan edilmektedir, bu sebeple 1969 ödülü için başvurular 1968’den itibaren alınmaktadır.)

23 Necdet Sakaoglu’nun babası Arif Sakaoglu’nun mesleği kuyumculuktur. Bkz. *Milliyet*, 11.07.1969.

24 Denkhalbant, Sarımeşe, “Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoglu”, 10-11; Necdet Sakaoglu, *Bostanzâde Yahya: Duru Tarih*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2016, 5-6.

25 *Milliyet*, 10.06.1969. Sakaoglu’nun kitabın müellifine dair bulguları için bkz. Sakaoglu, *Bostanzâde Yahya: Duru Tarih*, 16-18. Mehmet İpşirli de Kemaleddin Efendi hakkında yazmış olduğu ansiklopedi maddesinde, birçok eserde ona nisbet edilen *Târih-i Sâf*’ın Necdet Sakaoglu ve Hüseyin Gazi Yurdaydın’ın araştırmaları sonucu Yahya Efendi’ye ait olduğunu anlaşıldığını ifade etmektedir. Bkz. Mehmet İpşirli, “Taşköprizâde Kemaleddin Efendi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011, 154. Sakaoglu’ndan önce ilgili eserin asıl müellifine bir dipnotta değinen ve konudan Sakaoglu’nu haberdar eden Hüseyin Gazi Yurdaydın’ın makalesi için bkz. Hüseyin Gazi Yurdaydın, “Bostan’ın Süleymanîmesi (Ferdî’ye Atfedilen Eser)”, *Bellekten*, 74 (1955), 187 [(Makale, Bostanzâde Yahya’nın dedesi olan Bostan Mustafa Çelebi (ö.1570) ile ilgilidir)].

26 *Milliyet*, 30.06.1969.

**Kurucumuz
ALİ NACİ
KARACAN’I
BUGÜN
ANIYORUZ**

14 yıl önce kaybettiğimiz aziz kurucumuz Ali Naci Karacan bugün saat 11 de Zincirlikuyu Asri Mezarlıktaki aile kabristanı başında, ailesi, Milliyet mensupları ve dostları tarafından anılacaktır.

KARACAN ARMAĞANINI KAZANANLAR BELLİ OLDU

BİRİNCİ

NECDET SAKAOĞLU
Tarih-i Sâf Tuhfetü’l-Ahbab’ı çevirdi

Sakaoglu
kazandı

■ İkinciliği Ali Rıza Ersöz, üçüncülüğü ise Gültekin Elibal kazandılar.

■ **ESKİ** Eserlerin bugünkü dile çevrilmesi Kemaleddin Karacan Armağanı yarışmasını Amasra Ortaokulu Müdürü Necdet Sakaoglu kazanmıştır. Yarışmaya Çiğdem Köymençoğlu takma adıyla katılan Sakaoglu 10.000 liralık birincilik ödülünü almıştır. 6.000 liralık ikincilik ödülünü yarışmaya A. Bengi takma adıyla katılan Ali Rıza Ersöz, 3.000 liralık üçüncülük ödülünü ise Rauf Hıncal takma adıyla katılan Avukat Gültekin Elibal kazanmıştır.

Bu yılın Karacan Armağanı Yarışmasına 34 eser katılmış, finale kalan 9 eser arasından Necdet Sakaoglu’nun *Tarih-i Sâf/Tuhfetü’l-Ahbab* çevirisi birinciliği, Ali Rıza Ersöz’ün 12 ciltlik *Tarih-i Cevdet* çevirisi ikinciliği, Gültekin Elibal ise *Erebka Nakıyye - Kızılcasayın* çevirisi ile üçüncülüğe layık görülmüştür.

Birinciliği kazanan eserin, bu güne kadar Taşköprülüzâde Kemaleddin Mevlânâ’nın oğlu olduğu sanırdı. Yarışmacı eseri genel bir Türkçeye çevirtiren yarışmanın Bostanzâde Yahya

İKİNCİ

A. RIZA ERSÖZ

ÜÇÜNCÜ

GÜLTEKİN ELİBAL

1968 KARACAN ARMAĞANINI KAZANAN 5 KARAGÖZ OYUNU

MİLLİYET Kültür Klübü 4 evraklı bir kapak içinde, Ali Necla, Mehmet Beyda, Ekrem Bahadır ve Erül Akay’ın her biri ayrı evraklardan önce birer evrak halinde esere, bir evraklık kitabın 2 bindir. Ancak taşıyıcı objelerine ambalajlı ve posta ücretleri dâhilinde 4 liraya atılacaktır.

3 1969 yılı Karacan Armağanı Yarışması’nın sonuç duyurusu *Milliyet*, 07.07.1969

27 11.07.1969’da başlayan tefrika, 30.07.1969’a kadar sürmüştür.

28 Bostanzade Yahya, *Duru Tarih*, Haz. Necdet Sakaoglu, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978.

Malazgirt Meydan Muharebesi'nin 900. yıl dönümü olması münasebetiyle 1971²⁹ yılı Ali Naci Karacan Armağanı yarışması, "Türk Anadolu" konu başlığı altında düzenlenmiştir. Gazetede yayımlanan şartnamede Ön ve Büyük jürilerin eserleri değerlendirirken üç husus üzerinde duracakları ifade edilmiştir. Bunlar; araştırma konusunun yetkin bir şekilde seçilip seçilmediği, eserin bilimsel bir metotla hazırlanıp hazırlanmadığı ve son olarak Türkçenin güzel kullanılıp kullanılmadığıdır.³⁰ Daha önce ödül kazandığı bu yarışmaya yeniden katılmaya karar veren Necdet Sakaoğlu, Anadolu'da kurulan ilk dönem Türk beyliklerinden biri olan ve kendi memleketi Divriği'de de pek çok eser bırakan Mengücekoğulları'nın tarihini konu olarak seçmiş ve yarışmaya "S. Çalay" rumuzuyla başvurmuştur.³¹ Yazılı, mimari, nümizmatik ve sözlü kaynaklar ışığında hazırlamış olduğu *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları ve Eserleri* adlı çalışmasıyla Osman Turan, Ömer Lütfi Barkan ve Mustafa Akdağ gibi seçkin tarihçilerin de yer aldığı Büyük Jüri tarafından birincilik ödülüne layık görülmüştür. Jüri tarafından yapılan açıklamada başvuran eserlerden hiçbirinin yarışma ilanında yer alan kriterleri tam olarak karşılamadığı ifade edilmiş, ancak içlerinden bir seçim yapmak gerektiği için Necdet Sakaoğlu ve Mehmet Şeker'in³² çalışmalarının birer derleme olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir.³³ Ödül alan eserlerden seçilen bölümlerin özet olarak gazetede tefrika edilmesinin ardından Sakaoğlu'nun birinci olan çalışması, kitap olarak da aynı sene içinde raflardaki yerini almıştır.³⁴ Bu sürece dair

Necdet Sakaoğlu tarafından aktarılan bir anekdotta göre sonuçların duyurulmasından sonra Osman Turan, eser hakkında konuşmak üzere kendisini çağırılmıştır. Görüşmede hem Sakaoğlu'nun bir kaynak olarak kullandığı sözlü tarih verilerini hem de Mengücekoğulları'na dair bir eserin gazetede tefrika edilmesini sert bir şekilde eleştiren Turan, ilmi meselelerin gazetelerde değil üniversitelerde tartışılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵ (Resim 5)

KARACAN'I ANIYORUZ

16 yıl önce kaybettiğimiz aziz kurucumuz Ali Naci Karacan bugün saat 11'de Zincirlikuyu Asrı

Mezarlıktaki aile kabristanı başında ailesi, Milliyet mensupları ve dostları tarafından anılacaktır.

KARACAN ARMAĞANI

NECDET SAKAOĞLU
«Türk Anadolu'da Mengücek Özlüleri ve Eserleri» ile birinci.

Sakaoğlu ikinci defa birinci oldu

■ Manisa İmam Hatip Okulu meslek öğretmeni Mehmet Şeker de, «Anadolunun Fütuhatında İslâmlaşırma ve Türkleştirme» çalışmasıyla ikinci oldu.

MEHMET ŞEKER
«Anadolu'nun Fütuhatında İslâmlaşırma ve Türkleştirme» ile ikinci.

1971 Karacan Armağanını, Amasra Ortaokulu Müdürü Necdet Sakaoğlu, «Türk Anadolu'da Mengücek Oğulları ve Eserleri» adlı çalışmasıyla kazanmıştır. Yarışmaya S. Çalay takma adıyla katılan Sakaoğlu Karacan Armağanını 1969 yılında da «Tarihî Saf/Tuhafetü'l Ahbab» çevirisiyle kazanmıştı. 10.000 TL'lik armağanı alan Necdet Sakaoğlu, 1939 yılında Divriği'de doğmuş ve İstanbul Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü 1961 yılında bitirmiştir. Halen Amasra Ortaokulu Müdürüdür. Osmanlıca ve Fransızca bilir. İlk eseri 1966'da yayınlanan «Çeşm-i Cihan Amasra'dır. Anadolu Beylikleri ve Kentleri üzerinde çalışmalar yapmaktadır.

5.000 TL'lik ikinci ödülü, «Anadolu'nun Fütuhatında İslâmlaşırma ve Türkleştirme» adlı çalışmasıyla Manisa İmam Hatip Okulu Meslek Dersleri Öğretmeni Mehmet Şeker kazanmıştır. 1947 yılında Konya'nın İnlice köyünde doğan Şeker, İzmir İmam Hatip Okulundan sonra İzmir Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiş ve öğretmenliğe başlamıştır. Evli ve bir çocukludur.

Finale kalan 6 eseri inceleyen Büyük Jüri, Milliyet Gazetesinin Karacan Armağanı'na konu olarak Türk Anadolu'yu seçmiş bulunmasını çok yerinde bir davranış seçti.

Devamı Sa. 9, Ss. 6 da

5 1971 Karacan Armağanı Yarışması'nın sonuç duyurusu (Milliyet, 07.07.1971)

29 Yarışmanın duyurusu 1970'te, sonuçlar ise 1971'de ilan edildiğinden dolayı gazete yarışmanın isminde bazen "1970", bazen de "1971" senesini kullanmıştır.

30 Milliyet, 09.07.1970.

31 Milliyet, 07.07.1971.

32 Mehmet Şeker, *Anadolu'nun Fütuhatında İslâmlaşırma ve Türkleştirme* başlıklı eseriyle ikinci olmuştur. (Bu çalışmayı temel alan eser daha sonra Ötügen Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Mehmet Şeker, *Fetihlerle Anadolunun Türkleşmesi ve İslâmlaşması*, İstanbul: Ötügen Yayınevi, 1973).

33 Milliyet, 07.07.1971. Bu yarışmada sadece birincilik ve ikincilik ödülleri verilmiştir.

34 Necdet Sakaoğlu, *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971.

35 Fakir, "Necdet Hoca'ya Veda", 8.

Necdet Sakaoglu'nun "Karacan Armağanı" ödülünü ikinci kez kazanması, gazete yönetiminin dikkatini çekmiş ve bu vesileyle başyazar Abdi İpekçi, kültür insanlarıyla yaptığı röportajları yayımladığı "Her Hafta Bir Sohbet" başlıklı köşesinde 12 Temmuz 1971 tarihinde Sakaoglu ile yaptığı bir söyleşiye tam sayfa yer vermiştir. Röportajda Anadolu'daki tarihî eserlerin durumu, halkın bu eserleri koruma bilinci ve arşivlere verilen önem gibi konular ele alınmıştır. Sakaoglu, tarih disiplini kapsamındaki alanlarda amatör olarak araştırma yapmanın zorluklarına değinirken, üniversite profesörlerine her türlü imkân sağlanmasına karşın kendisi gibi bağımsız araştırmacıların bir belgeye dahi erişebilmek için oldukça zahmetli süreçlerden geçmek zorunda kaldıklarını vurgulamıştır. Toplumun tarihî eserleri koruma konusundaki bilinçsizliğine dikkat çeken Sakaoglu, ödüllü çalışmasında incelediği Mengücekoğulları'na ait mimari yapılar üzerinde yalnızca birkaç yıllık süre içinde dahi ciddi tahribat meydana geldiğini tespit ettiğini ifade etmiştir. Yazılı eserler konusunda da tarihî ve sanatsal değere sahip olabilecek birçok elyazması kitap ve belgenin çeşitli batıl inançlar nedeniyle yok edildiğine bizzat tanıklık ettiğini bildirmiştir. Ayrıca Topkapı Sarayı'nın arşivinde yaptığı çalışmalar sırasında, İsmail Hakkı Uzunçarşılı yönetimindeki uzmanların belgeler üzerinde derinlemesine incelemeler yürüttüğünü, ancak bu uzmanların yaşlarının ilerlemiş olması sebebiyle arşivdeki kıymetli belgelerin gelecekteki durumundan endişe duyduğunu dile getirmiştir. Son olarak Abdi İpekçi'nin tarih araştırmalarına nasıl başladığına dair sorusuna yaşadığı şehirlerin tarihî dokusunun bu ilgiye katkı sunduğunu belirterek "Amasra'ya değil de modern bir şehre gitseydim belki böyle bir araştırma içerisine girmeyecektim, böyle bir şey olmayacaktı." şeklinde yanıt vermiştir.³⁶

Necdet Sakaoglu'nun ilk dönem çalışmalarından ödül kazanmış bir diğer önemli eseri de 1984'te yayımlanan *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*³⁷ isimli yerel tarih çalışmasıdır.

36 *Milliyet*, 12.07.1971.

37 Necdet Sakaoglu, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, Ankara: Yurt Yayınevi, 1984.

Sakaoglu, bu eserde 18. yüzyılda Divriği'de yaşamış ve halkın "Köse Mustafa" olarak bildiği yerel bir figürün hangi şartlar altında Osmanlı yönetim sistemi içinde yükselerek "Divrikli Vezir Mustafa Paşa" olarak ikbale erdiğini incelemiştir. Sakaoglu, bir taşra veziri ve âyan olan Köse Mustafa Paşa'nın (ö. 1802) kendinden sonra da nesiller boyu gücünü ve etkisini devam ettiren ailesinin izlerini araştırmıştır. Osmanlı kroniklerinin bu noktadaki eksikliğini gidermek için yüzlerce arşiv belgesini taramıştır. Buna ek olarak da Divriği'deki birçok yaşlı insanla sözlü tarih çalışması yaparak onların geçmişe dair duyularına/tanıklıklarına başvurmuştur. Bu çalışmaları sayesinde beş kuşak boyunca nüfuzunu muhafaza eden ve yerel halk üzerinde büyük bir etki bırakan âyan ailesinin serencamını ayrıntılı bir şekilde inşa etmeyi başarmıştır.³⁸ Yerel bellekte yer edinen olayları resmî belgeler ile mukayeseli olarak tetkik eden bu araştırma sonucunda, arşiv belgelerinde zalim ve mal düşkünü gibi olumsuz sıfatlarla anılan Köse Paşa'nın aslında hayırseverliği ve cömertliği ile halk nezdinde oldukça olumlu bir intiba bıraktığı görülmüştür.³⁹ Bu tezatin sebeplerinin irdelendiği eser, tarihi gerçekliğe ulaşma çabasının bir ürünü olarak dikkat çekmektedir.

Sakaoglu, bu çalışması sayesinde *Hürriyet* gazetesinin öncülüğünde gerçekleştirilen Sedat Simavi Vakfı 1985 Ödülü'nü sosyal bilimler dalında almaya hak kazanmıştır.⁴⁰ Münir Aktepe, Macit Gökberk,

38 Sakaoglu, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, 5-15; Zeki Arıkan, "Necdet Sakaoglu, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanın, Ankara: Yurt Yayınları, 8, 1984, 315 [Kitap Tanıtımı]" *Bellekten*, 224 (1995), 237-239.

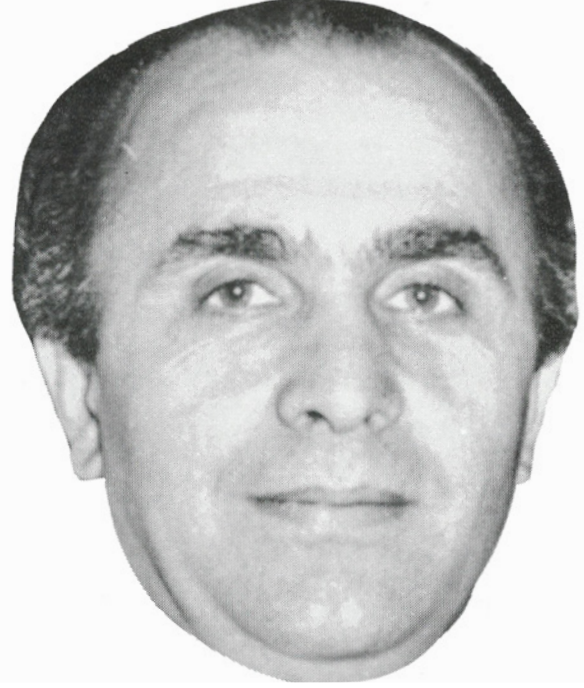
39 *Sedat Simavi Vakfı Ödülleri: Dokuzuncu Yıl - 1985*, 37.

40 *Hürriyet* gazetesinin kurucusu Sedat Simavi'nin (1896-1953) anısını yaşatmak amacıyla 1977'de ihdas edilen Sedat Simavi Ödülleri, birçok yönüyle Karacan Armağanı ile benzerlik göstermektedir. Ödüller, 1985'te dokuzuncu yılında fen bilimleri, sosyal bilimler ve edebiyat gibi yedi ayrı kategoride verilmiştir. Başvuru süreci ve yarışmaya dair tüm aşamalar *Hürriyet* gazetesini aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuş, 9 Aralık'ta düzenlenen ödül töreninin ardından, Sedat Simavi'nin vefat yıl dönümü olan 11 Aralık'ta *Hürriyet*'in ana manşetinde sonuçlar, törenden fotoğraflarla birlikte paylaşılmıştır. Aralık ayındaki farklı sayılarda ödül kazanan isimler ve çalışmaları hakkında bilgiler yayımlanmaya devam etmiştir. Ayrıca, daha sonra basılan *Sedat Simavi Vakfı Ödülleri* isimli kitapçıkta, hem önceki yıllarda verilen ödüller hem de 1985 yılı ödüllerine dair tüm süreç ayrıntılı şekilde yer almıştır. Kitapçığın yanında ek ola-

S O S Y A L B İ L İ M L E R

**Necdet Sakaoğlu, ödülünü
“Köse Paşa Hanedanı”
adlı kitabıyla aldı**

**Tarihin
içinden gelen
araştırmacı**

6 1985 yılı Sedat Simavi Ödülü'nü kazananlar ve çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgiler sunan kitapçıkta Necdet Sakaoğlu'na ayrılan iki sayfalık bölümün başlığı (*Sedat Simavi Vakfı Ödülleri*, 36)

Mübeccel Kıray ve Emre Kongar'ın da üye olarak bulunduğu jüri tarafından yapılan değerlendirmede Necdet Sakaoğlu'nun eserinin tarihin toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarına yapmış olduğu önemli katkılardan dolayı ödüle layık görüldüğü ifade edilmiştir.⁴¹ Vefat ettiği 2024 Ağustosunda

rak A3 boyutunda “1985 Onur Tablosu” ile ödül kazananların toplu fotoğrafı da verilmiştir. 9 Aralık'taki ödül töreninde çekilen fotoğrafta, sosyal bilimler alanında ödülü almaya hak kazanan Sakaoğlu ile edebiyat dalının kazananı Yaşar Kemal yan yana oturmaktadır. Bkz. *Hürriyet*, 11.12.1985; *Sedat Simavi Vakfı Ödülleri: Dokuzuncu Yıl – 1985*. 1980'lerin başında son bulan Karacan Armağanı'nın aksine Sedat Simavi Ödülleri, Sedat Simavi'nin kurucu başkanı olduğu Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından günümüzde de verilmeye devam edilmektedir.

41 *Sedat Simavi Vakfı Ödülleri: Dokuzuncu Yıl – 1985*, 9 (ödül jürisi); 37 (ödül gerekçesi). Sosyal Bilimler dalındaki ödül 1985'te iki kişiye paylaştırılmıştır. Kazanan ikinci isim yarışmaya *Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler* başlıklı eseriyle katılan Ümit Hassan'dır. Bkz. Ümit Hassan, *Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1985.

kendisiyle yapılan son röportajda da sözlü tarih çalışması olarak 1960'lı ve 1970'li yıllarda toplamaya başladığı verilerle hazırladığı *Köse Paşa* adlı kitabına değinen Sakaoğlu, eserinin hazırlık aşamasında görüştüğü ve kendisine bu âyan ailesine dair tanıklıklarını, yerel söylentileri aktaran kişilerin tamamının günümüzde hayatta olmadığından hareketle benzer bir eserin daha yazılmasının mümkün olmadığını dile getirmiştir.⁴² 1971'deki Mengücekoğulları'na dair eserinden sonra Osman Turan'ın kendisini sert bir şekilde eleştirmesine nazire yaparcasına, bu çalışmasında da sözlü tarih verilerini kullanmaya devam eden Sakaoğlu, ortaya koymuş olduğu sonuçlarla kitabı bilginin eksikliğini toplumsal bellekten yardım alarak tamamlamaya çalışmıştır. (Resim 6)

42 Fakir, “Necdet Hoca'ya Veda”, 6-7.

Ödül alan bu çalışmaları haricinde, *Divriği'de Ev Mimarisi* (1972), *Osmanlı Eğitim Tarihi* (1991), *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi* (1992), *Binbir Gün Binbir Gece: Osmanlı'dan Günümüze Osmanlı'da Eğlence Yaşamı* (1999), *Bu Mülkün Sultanları* (1999) *Osmanlı'da Zenaatten Sanata* (2 cilt, 1999-2000), *Osmanlı Dünyası'ndan Yansımalar* (2000), *Sultan Abdülmecid* (2001), *Saray-ı Hümayûn* (2002), *20. Yüzyıl Başında Anadolu Coğrafyası* (2007), *Bu Mülkün Kadın Sultanları* (2008), *Osmanlı Tarihi Sözlüğü* (2017), ve *Atatürk ve İstanbul* (2021) adlı eserleri Sakaoğlu'nun öne çıkan başlıca kitaplarıdır. Çeşitli tarih ansiklopedilerinin de hazırlık aşamasında aktif olarak yer alan Necdet Sakaoğlu, bilhassa 1993-1995 yıllarında toplam 8 cilt olarak yayımlanan *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*'nde 253⁴³ maddenin yazarlığını yaparak esere en fazla katkıda bulunan isim olmuştur.⁴⁴

Necdet Sakaoğlu, 1980'li yıllardan itibaren birçok popüler tarih dergisinde yayın kurulu üyesi, danışman ve yazar olarak görev almıştır. Özellikle *Tarih ve Toplum*, *Toplumsal Tarih*, *Popüler Tarih*, *Atlas Tarih*, *NTV Tarih* ve *#Tarih* dergileri için kendine has üslubuyla kaleme aldığı yüzlerce makale geniş bir okuyucu kitlesi tarafından tanınmasını sağlamıştır. Bu yönüyle Sakaoğlu'nun yaşamı ve çalışmaları, Türk dergi yayıncılığı tarihi açısından da oldukça önem arz etmektedir. Sakaoğlu, yazılarında gündeme getirmiş olduğu konularla toplumda tarihe duyulan ilginin artmasına ve kültürel miras bilincinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Saraylara Dair Çalışmaları

1998 yılında Talim Terbiye Kurulu'ndaki görevinden ayrılarak devlet memurluğundan emekli olan Necdet Sakaoğlu, bu sayede tarih araştırmalarına mesaisinin tamamını ayırabilme fırsatı yakalamıştır. Yaşamının ikinci dönemine oldukça üretken bir şekilde başlayan Sakaoğlu, bu süreçte Nuri Akbayer ile ortaklaşa bir dizi prestij kitap hazırlamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 700. yıl dönümü nedeniyle 1999-2000 senelerinde ivme kazanan tarih yayıncılığı ile paralellik gösteren bu eserlerde Osmanlı kültür tarihi, saray yaşantısı, teşkilatı ve merasimlerine dair birçok konu ayrıntılı olarak işlenmiştir. Kuşe kâğıt kullanılarak büyük boyutta ciltli olarak basılan bu kitaplar, İngilizceye de tercüme edilmiş, bu vesileyle Türk tarihinin uluslararası camiada da bilinirliğinin ve saygınlığının artırılması amaçlanmıştır.

Sakaoğlu ve Akbayer'ın Topkapı Sarayı ile yakından ilgili eserlerinden biri *Osmanlı'da Zenaatten Sanata* başlıklı iki ciltlik kitaptır. Osmanlı iktisadi sistemi içinde yer alan loncalar, ahilik gelenekleri, hanlar ve kapalıçarşılar gibi üretimin örgütsel ve mekânsal özelliklerini konu alan *Esnaflar ve Zenaatkârlar* alt başlıklı ilk cilt 1999'da yayımlanmıştır.⁴⁵ Ertesi sene yayımlanan ikinci cilt, *Sanatlar ve Sanatkârlar* olarak isimlendirilmiş ve Enderûn'un yöneticilerinden hazinedârbaşına bağlı olarak sarayın dış (birun) örgütlerinden biri olarak faaliyet gösteren Ehl-i Hiref-i Hassa teşkilatı ve üretmiş oldukları eserleri merkeze almaktadır.⁴⁶ Yazarlar tarafından ifade edildiği üzere, sarayın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere tesis edildiği düşünülen bu teşkilatta alanında usta sanatçılar ve zenaatkârlar istihdam edilerek üst kalite eserler üretmeleri amaçlanmıştır. Saray himayesinde faaliyet gösteren bu tarz bir kurumun varlığı, sanatın ve sanatçıların Osmanlı padişahları tarafından en üst düzeyde teşvik edildiğinin de somut bir delilidir.

43 Sarımeşe, "Necdet Sakaoğlu Bibliyografyası", 60-81.

44 *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*'nin son cildi dizin olarak tasarlanmıştır, bu ciltte ayrı bir bölüm olarak "yazar dizini" de verilerek katkıda bulunan isimlerin hangi maddeleri kaleme aldıkları gösterilmiştir. Sakaoğlu'ndan sonra ikinci sırada 245 madde ile Prof. Dr. Baha Tanman gelmektedir. Bkz. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995, 549-561.

45 Necdet Sakaoğlu, Nuri Akbayer, *Osmanlı'da Zenaatten Sanata: Esnaflar ve Zenaatkârlar*, İstanbul: Körfezbank/Creative Yayıncılık, 1999.

46 Sakaoğlu, Akbayer, *Osmanlı'da Zenaatten Sanata: Sanatlar ve Sanatkârlar*, 2000.

Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki belge ve defterlerden Ehl-i Hiref'in içyapısı ve kapsamı hakkında bilgi edinilebilmekte ve kendilerine ödenen ulufeler/maaşlar görülebilmektedir.⁴⁷

Günümüzdeki Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonlarının oluşum süreçlerine de ışık tutan Ehl-i Hiref'e bağlı ustaların faaliyet gösterdiği 40'a yakın sanat dalı, Sakaoğlu ve Akbayar tarafından şu başlıklar altında gruplanarak en meşhur örnekleri detaylı bilgiler ve görseller eşliğinde okuyucuya sunulmuştur:

- Toprak Sanatları
- Taş Sanatları
- Maden Sanatları
- Kuyumculuk Sanatları
- Saatçilik
- Deri Sanatları
- Ahşap Sanatları
- Dokuma Sanatları
- Kitap ve Yazı Sanatları

2000 yılında yayımlanan *Osmanlı Dünyasından Yansımalar*'da cülûs, kılıç alayı, Cuma selamlığı, hırka-i saâdet ziyareti, muayede törenleri ve sur-re alayı gibi hükümdarın meşrûiyetinin kaynağını oluşturan çeşitli merâsımlere yer verilmiştir.⁴⁸ Bu eserin öncülü niteliğindeki *Binbir Gün Binbir Gece* adlı çalışma, Osmanlı toplumundaki eğlence anlayışının farklı yönleri ile birlikte devletin gücünü ve ihtişamını tam anlamıyla sergileyebilme imkânı bulduğu hanedan düğünleri (padişah kızlarının-kardeşlerinin evlilikleri veya şehzadelerin sünnet edilmeleri) olan "sûr-ı hümayun" törenlerini ayrıntılarıyla incelemektedir.⁴⁹

Necdet Sakaoğlu'nun bir referans kaynağı olarak yayımlandığı günden itibaren kullanılan *Saray-ı Hümayun* adlı kitabını incelemeyen önce, yazarın 1960'lardan beri Osmanlı tarihi ve Topkapı üzerine yaptığı araştırmaların 1990'lı yılların başında ona sunduğu önemli bir fırsattan bahsetmek yerinde olacaktır. Sakaoğlu, Süha Arın yönetmenliğinde hazırlanan ve 1991'de yedi bölüm olarak yayınlanan "Topkapı Sarayı" adlı belgeselde Filiz Çağman ve Suphi Saatçi ile birlikte danışman olarak görev almıştır. Bu proje kapsamında saraya gerçekleştirdiği araştırma gezilerinde Topkapı Sarayı'nı ve onun zengin koleksiyonlarını daha yakından tanıma imkânı bulmuştur.⁵⁰ Asırlarca devletin yönetim merkezi olmuş ve büyük bir nüfusun yaşadığı bu mekândaki yaşam koşullarının menfi ve müspet yönlerini gözlemlemesi Sakaoğlu'nun sonraki yazı ve röportajlarına da yansımıştır. Topkapı Sarayı'na dair belgesel türünde yapılan ilk çalışmalardan biri olan ve sarayın eski hâline dair görsel bir kayıt niteliği taşıyan bu belgesel, sarayın mimari özelliklerini, başlıca yapıları ve iç köşkleriyle harem bölümünü; ayrıca başta hazine ve mukaddes emanetler olmak üzere çeşitli koleksiyonlarını kapsamlı bir şekilde tanıtmaktadır.

47 Sakaoğlu, Akbayar, *Osmanlı'da Zenaatten Sanata: Sanatlar ve Sanatkârlar*, 7-9.

48 Necdet Sakaoğlu, Nuri Akbayar, *Osmanlı Dünyasından Yansımalar*, İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 2000, 6-11.

49 Necdet Sakaoğlu, Nuri Akbayar, *Binbir Gün Binbir Gece: Osmanlı'dan Günümüze Eğlence Yaşamı*, İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 1999.

50 Necdet Sakaoğlu, "Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları", *Millî Saraylar* (1993), 95.

Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı (2002)

Sakaoğlu'nun öğrencilik yıllarında Topkapı Sarayı'na yaptığı ziyaretlerle başlayan ve ilerleyen yıllarda Osmanlı padişahları, kadın sultanlar, kurumlar ve kültür dünyası üzerine gerçekleştirdiği araştırmalarla derinleşen saray yaşamına ilgisi, bu konuda edindiği bilgileri geniş kitlelere aktarma çabasıyla birleşmiştir. Bu birikim, 2002'de yayımlanan *Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı* adlı prestij kitabıyla somut bir görünüm kazanmıştır. Eserin Türkçesiyle eş zamanlı olarak *The Imperial Palace* adıyla İngilizcesi de basılarak uluslararası okuyuculara ulaşmak da hedeflenmiştir.⁵¹

Ön sözde İtalyan seyyah Edmondo de Amicis'in (ö. 1908) "*Topkapı görülmedikçe İstanbul görülmüş sayılmaz*" sözünden yola çıktığını belirten Sakaoğlu, kitabını "mekân ve tarih" odaklı bir rehber denemesi olarak tanımlamaktadır.⁵² Kitabın amacı ise Sakaoğlu'nun ifadesiyle "*Topkapı Sarayı'ndaki dört yüzyıllık yaşamı eksen alarak tarihi, gelenekleri, padişahları, iç oğlanları ve cariyeleri; olayları, anıları, mekânları, kitabeleri ve belgeleri bir araya getirmek*" olarak özetlenmiştir.⁵³ Eser, başlıca şu bölümlerden oluşmaktadır:

- Bir Saray Şehir: Sarayın Yeri, Dış Mekânları
- Birun: Meydanlar, Ocaklar, Haneler
- Dâire-i Harimî: Divan-ı Hümayûn, Matbah-ı Âmire, Has Ahur
- Saray-ı Enderûn-ı Hümayûn: İç Saray
- Köşkler: Sofa-ı Hümayûn, Mâbeyn-i Hümayûn
- Harem Dâiresi (I): İffet-i Saray-ı Şâhâne
- Harem Dâiresi (II): Harem Mekânları
- Saray Hazinesi ve Koleksiyonlar

51 Necdet Sakaoğlu, *The Imperial Palace: Topkapı Palace, with Its History, Locations, Inscriptions and Memoirs*, Çev. Dâra Çolakoğlu, Zeynep Perker, Fevziye İpekçi, İstanbul: Denizbank/Creative Publishing, 2002. Necdet Sakaoğlu, *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı*, İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 2002.

52 Sakaoğlu, *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun*, 7.

53 Sakaoğlu, *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun*, 11.

Bölüm başlıklarından da anlaşılacağı üzere, Osmanlı Devleti'nin asırlık idare merkezi olan Topkapı Sarayı, üzerine konumlandığı topografyadan başlayarak Birun, Enderûn ve Harem gibi ana mekânları ve saray hazineleri üzerinden kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Sakaoğlu, sarayın izini arşiv belgelerinde, yerli ve yabancı kroniklerde, elçilik raporlarında, minyatürlerde ve gravürlerde sürmüştür. Eserin önceki çalışmalardan en belirgin farkı ise saraydaki kitâbelerin çoğunun okunarak bulunduğu mekân içinde yorumlanması ve kayıt altına alınmış olmasıdır.

Yazarın Topkapı Sarayı'na olan ilgisi *Saray-ı Hümayun* ile nihayete ermemiş, ilerleyen yıllarda yazdığı makalelerde sarayın ve saray yaşantısının muhtelif yönlerini incelemeye devam etmiştir. Fransız seyyah Jean Baptiste Tavernier'in (ö. 1689) Topkapı Sarayı ve İstanbul'a dair gözlemlerini aktardığı eserin Türkçeye yeni bir çevirisi, 2007 yılında tamamlanmış ve *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı* adıyla yayımlanmıştır. Bu eserin editörlüğünü yine Necdet Sakaoğlu üstlenmiş, ayrıca kitabı tanıtıcı bir mukaddime de kaleme almıştır.⁵⁴

Topkapı Sarayı'nın Müze Oluşunun 100. Yılı

Topkapı Sarayı, Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilip saltanat ve hilafetin kaldırılmasının ardından, 3 Nisan 1924 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile müze hüviyeti kazanmış ve koruma altına alınmıştır.⁵⁵ İçinde bulunduğumuz 2024 yılı, bahsi geçen kararnamenin 100. yıl dönümü olması sebebiyle Türk müzecilik tarihi açısından özel bir anlam taşımaktadır. Bu husus, Necdet Sakaoğlu tarafından bilhassa vurgulanmış ve yazarın son çalışmalarında ana tema olarak öne çıkmıştır.

54 Jean-Baptiste Tavernier, *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı*, Çev. Teoman Tunçdoğan, Ed. Necdet Sakaoğlu, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014, 5-8.

55 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-1-9-20-17 (Erişim tarihi: 03.04.1924).

Sakaoglu, Nisan ayında #*Tarih* dergisinde çıkan “Müze Oluşunun 100. Yılında Padişahın Görkemli Evi İmparatorluğun Şaheseri Topkapı Sarayı” başlıklı yazısında saray üzerine yarım yüzyılı aşkın araştırmalarının bir özetini sunarak Topkapı'nın medeniyet tarihimizdeki müstesna yerini ifade etmiştir. Sakaoglu, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra alınan karar ile sarayın resmî olarak müzeye çevrilerek Cumhuriyet'in ilk müzesi ilan edilmesini ve Mustafa Kemal Atatürk'ün bu noktadaki tutumunu sitayişle anmış, bu kararın “*önceki, egemenlik ve uygarlığa sahip çıkma*” anlamına geldiğini, devletin devamlılığını simgelediğini vurgulamıştır.⁵⁶

Necdet Sakaoglu'nun vefatından önce yapmış olduğu son açıklamalar da yine Topkapı Sarayı hakkındadır. Eylül ayında *Atlas Tarih* dergisinde yayımlanan röportaj, “Müze Oluşunun 100. Yılında İmparatorluk Sarayı Topkapı” dosyasının içinde yer almakta ve “Topkapı, Cumhuriyet'in İlan Ettiği İlk Müzedir” alt başlığını taşımaktadır. Bu mülakatta Sakaoglu, sarayın tarihsel önemini anlattığı geniş bir girişin ardından, Mustafa Kemal Atatürk'ün Osmanlı saltanatının sembolü olan ve dört asır boyunca sayısız törene ev sahipliği yapmış Topkapı Sarayı'nı “onur ve saygınlık gereği” müzeye dönüştürdüğüne dikkat çekerek Topkapı Sarayı Müzesi'nin kültür tarihimizdeki yerinin altını çizmiştir.⁵⁷

Son Dönem Osmanlı Sarayları

Necdet Sakaoglu'nun Sultan Abdülmecid dönemindeki gelişmelere duyduğu özel ilgi, bu döneme ait çok sayıda çalışmaya imza atmasına vesile olmuştur. Bu çalışmaların başında Nuri Akbayar ile birlikte 2002'de yayımladığı *Avrupalaşmanın Yol Haritası ve Sultan Abdülmecid* adlı eser gelmektedir. Bu eser, özellikle 1840-1850'li yılların siyasi ve kültürel atmosferini kapsamlı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Sultan Abdülmecid'in eski Çırağan ve Beylerbeyi

saraylarını hangi amaçlarla kullandığı, Dolmabahçe Sarayı'na duyulan ihtiyacın sebepleri ve saray yaşantısının rutinleri gibi temalar, eserin ana konuları arasındadır.⁵⁸ Ayrıca yazarlar, ayırdıkları özel bir bölümle Dolmabahçe Sarayı'nın mimarisi ve inşaa sürecini detaylandırmışlar, bu yapının Osmanlı saray mimarisindeki önemini vurgulamışlardır.⁵⁹

Sakaoglu, “*Beşiktaş, Türkiye'nin yegâne saraylar semtidir; bununla ne kadar övünse hakkıdır ama saraylarının üzerine titremek gibi bir de yükümlülüğü vardır.*” diyerek Dolmabahçe, Çırağan ve Yıldız saraylarının bulunduğu ilçenin tarihi kıymetine dikkat çekmiştir.⁶⁰ Beşiktaş'ın farklı açılardan incelendiği *Rengârenk Beşiktaş* adlı kitapta hem sunuş yazısını kaleme almış hem de özellikle sarayların anlatıldığı bölümlere katkıda bulunmuştur. Eserde Dolmabahçe Sarayı'nın kapıları, bahçesi, odaları, salonları, hamamları, kütüphanesi ve saat kulesi;⁶¹ Yıldız Sarayı'nın Büyük Mâbeyn, Şale, Silahhane, Malta ve Çadır köşkleri ile tiyatro binası ve saat kulesi;⁶² İhlamur Kasrı,⁶³ “son Osmanlı pırılıtsı” olarak nitelenen Çırağan Sarayı ile sarayın devamı niteliğindeki Fer'iye binaları⁶⁴ ve son olarak Bebek'teki Hıdiv Kasrı⁶⁵ tarihî süreçlerine ışık tutan bilgiler ve görseller eşliğinde okuyucuya sunulmuştur.

Sakaoglu, Türk Hava Yolları'nın uzun yıllar uçak içi dergisi olarak yayımladığı *Skylife* için kaleme aldığı yazılarında da pek çok defa konu olarak sarayları ve saray yaşantısını seçmiştir. Türkçe ve İngilizce olarak çift dilde yayımlanan bu çalışmaları sayesinde de sarayların turizm potansiyelinin artmasına dolaylı

56 Necdet Sakaoglu, “Müze Oluşunun 100. Yılında Padişahın Görkemli Evi İmparatorluğun Şaheseri Topkapı Sarayı”, #*Tarih*, 112 (2024), 56-58.

57 Fakir, “Necdet Sakaoglu, Atlas Tarihle Anlattı: Topkapı, Cumhuriyet'in İlan Ettiği İlk Müzedir”, 28-29.

58 Necdet Sakaoglu, Nuri Akbayar, *Avrupalaşmanın Yol Haritası ve Sultan Abdülmecid*, İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 2001, 50-51, 69-70, 88-90.

59 Sakaoglu, Akbayar, *Avrupalaşmanın Yol Haritası ve Sultan Abdülmecid*, 112-121.

60 Necdet Sakaoglu, Mustafa Alp Dağıstanlı, Gökhan Tan, Can Komaz, *Rengârenk Beşiktaş*, İstanbul: Beşiktaş Belediyesi, 2016, 20.

61 Sakaoglu, Dağıstanlı, Tan, Komaz, *Rengârenk Beşiktaş*, 24-41.

62 Sakaoglu, Dağıstanlı, Tan, Komaz, *Rengârenk Beşiktaş*, 42-55.

63 Sakaoglu, Dağıstanlı, Tan, Komaz, *Rengârenk Beşiktaş*, 56-57.

64 Sakaoglu, Dağıstanlı, Tan, Komaz, *Rengârenk Beşiktaş*, 58-65.

65 Sakaoglu, Dağıstanlı, Tan, Komaz, *Rengârenk Beşiktaş*, 66-67.

olarak katkı sağlamıştır.⁶⁶ Zaman zaman Dolmabahçe Sarayı'na düzenlenen turlara/gezilere de katılan Sakaoglu, bu gezilerde saray hakkında edindiği derin bilgileri ziyaretçilerle paylaşarak tarihin izlerini yerinde aktarma imkânı bulmuştur.⁶⁷

Dolmabahçe Sarayı'nın Cumhuriyet tarihi açısından önemi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1927-1938 yılları arasında sarayı İstanbul'daki resmî Cumhurbaşkanlığı makamı olarak kullanmasından ve 10 Kasım 1938'de burada hayata veda etmesinden kaynaklanmaktadır. Sakaoglu, ilk önce *Atatürk'ün Beşiktaş Günleri*⁶⁸ ve daha sonra da eserin daha kapsamlı bir hâli olan *Atatürk ve İstanbul*⁶⁹ adlı eserinde Atatürk'ün İstanbul ziyaretleri, Dolmabahçe Sarayı'nı kullanım amaçları, saraydaki dil ve tarih çalışmaları ile yabancı temsilcilerin kabul ve ağır lanma süreçlerini detaylı bir şekilde ele almıştır.

Millî Saraylar Başkanlığı ve Necdet Sakaoglu'nun Kurum Dergisinde Yayımlanan Makaleleri

3 Mart 1924'te hilafetin kaldırılmasıyla birlikte Osmanlı Hanedanı tarafından kullanılmakta olan saray ve kasırlar, içlerindeki eşyalarla "millete", yani hazineye devredilmiştir. Bu gelişmeyi takiben, 1925 yılında başta Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları olmak üzere, geçmişte saltanata ait yapıların idaresi ve muhafazası için "Millî Saraylar Müdürlüğü"

kurulmuştur.⁷⁰ Başlangıçta kısa bir süre Maliye Bakanlığı çatısı altında konumlandırılan müdürlük, daha sonra uzun yıllar TBMM'ye bağlı kalmış ve zaman içinde yetki alanını genişletmiştir. Günümüzde Türkiye'nin en köklü müzecilik ve restorasyon kurumlarından biri olarak, Cumhurbaşkanlığına bağlı bir başkanlık hüviyetinde faaliyetlerini sürdüren Millî Saraylar; Topkapı, Dolmabahçe, Yıldız ve Beylerbeyi saraylarının yanı sıra Osmanlı mirası niteliğindeki birçok köşk, kasır ve tarihî fabrikanın da idaresinden sorumludur.⁷¹

Millî Saraylar Başkanlığı, yayımladığı kitaplar ve dergiler, düzenlediği konferanslar, paneller ve sempozyumlar aracılığıyla idaresi altındaki tarihî saraylar ve değerli koleksiyonlar hakkında bilimsel çalışmaları sürekli olarak teşvik etmektedir. İlk sayısı 1987'de çıkan *Millî Saraylar*, başlangıçta düzensiz aralıklarla yayımlanmış (1987, 1992, 1993, 1994-1995) ve kalıcılık kazanamamıştır. 1999'da *Millî Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi* olarak güncellenen adıyla yeniden yayın hayatına başlayan dergi, günümüze dek düzenli olarak devam edebilmiştir.⁷² Hâlihazırda yayın periyodu altı ay olan hakemli akademik bir dergi hüviyetindedir.

Necdet Sakaoglu, popüler tarih dergileri için kaleme aldığı yazılara ek olarak *Millî Saraylar*'ın 1992, 1993 ve 1994-1995 yıllarındaki ve *Millî Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi*'nin 1999 ve 2019 yıllarındaki sayıları için akademik nitelikli makaleler kaleme almıştır. Bu dergi makalelerini yakından incelemek, yazarın saraylara dair çalışmalarının muhtevasını daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır.

66 Bkz. Necdet Sakaoglu, "Dolmabahçe Sarayı", *SkyLife*, 160 (1996), 128; "Beylerbeyi Sarayı", 166 (1997), 174; "Dolmabahçe Saat Kulesi", 177 (1998), 226; "Osmanlı Sarayında Bayram", 198 (2000), 24-24. *SkyLife*'ta yayımlanan toplam 119 yazısının tamamına dair bilgiler Sarımeşe'nin çalışmasında görülebilir. Bkz. Sarımeşe, "Necdet Sakaoglu Bibliyografyası", 94-100.

67 Prof. Dr. Afife Batur ve Necdet Sakaoglu'nun Aralık 2016'da gerçekleştirdikleri gezinin detayları için bkz. Serhan Güngör, "Dolmabahçe: Doğu Dünyasında İlk Batı Sarayı", *#Tarih*, 32 (Ocak 2017), 46-53. 2016'daki bu geziden yıllar önce, Ocak 1990'da, Batur, Sakaoglu ve Raffi Portakal Dolmabahçe'ye ortak bir gezi daha düzenlemişlerdir. Sakaoglu, Millî Eğitim Bakanlığı'ndaki müfettiş meslektaşlarından oluşan bir grupla da sarayı ziyaret etmiştir. Bkz. Sakaoglu, *Çantada Kalan Anılar*, 15.

68 Necdet Sakaoglu, *Güle Güle Çocuklar: Atatürk'ün Beşiktaş Günleri*, İstanbul: Beşiktaş Belediyesi, 2008.

69 Necdet Sakaoglu, *Atatürk ve İstanbul*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2022.

70 Millî Sarayların kurum tarihi açısından oldukça önem arz eden kuruluş döneminin idari açıdan bir tetkiki ve müdüriyetin ilk yönetmeliği için bkz. Yıldız, "Millî Saraylar Müdürlüğü'nün Kuruluş Mevzuatı", 9-15.

71 *Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı 2024-2028 Stratejik Plan*, İstanbul: Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı, 9 (Kurumsal Tarihçe).

72 Yeni derginin 1999'da çıkan ilk sayısından sonra, ikinci sayının çıkması için 2004 yılının beklenmesi gerekecektir. Takip eden sayılar: 2006, 2008, 2010 (iki sayı), 2011 (iki sayı), 2012, 2013 (iki sayı), 2014 (iki sayı), 2015, 2016, 2017, 2019 (iki sayı), 2020, 2021 (iki sayı), 2022 (iki sayı), 2023 (iki sayı), 2024 (iki sayı -güncel sayı dâhil-) yıllarında çıkmıştır.

1) Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi (1992)

Necdet Sakaoğlu tarafından *Millî Saraylar* dergisi için kaleme alınan makalelerin ilki olan bu çalışmada Osmanlı dönemine ait 37x51 cm boyutundaki beyaz bir kâğıdın katlanmasıyla oluşturulan dört sayfalık bir defter, kamuoyuna ve araştırmacılara tanıtılmaktadır.⁷³ Üzerinde herhangi bir tarih bulunmamasına rağmen Sakaoğlu, metinde kullanılan deyimler, isimler ve olaylar gibi ipuçlarından yola çıkarak ilgili defterin Kırım Savaşı (1853-1856) sürerken, Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) kızı Fatma Sultan ile Mustafa Reşid Paşa'nın oğlu Ali Galip Bey'in 1854 yılındaki düğünlerine dair bilgiler içeren bir kayıt olabileceği sonucuna varmaktadır.⁷⁴

Makalede dikkat çekilen hususlardan biri, 1820'lerden itibaren Osmanlı Hanedanı'nın Topkapı Sarayı'nı kademeli olarak terk ederek Beşiktaş'taki daha Avrupai tarzda inşa edilen sahil saraylarına taşınmış olmasına rağmen yüzyıllar boyunca farklı kültürlerin etkisi altında gelişen saray geleneklerinin büyük ölçüde korunmuş olduğudur.⁷⁵ Bahsi geçen defterde yer alan "akd-i âli günü" (nikâh günü), "hınâ gecesi" (kına gecesi), "cihâz alayı" (çeyiz alayı), "arus alayı" (gelin alayı) gibi başlıklar altında kaydedilen merasimler, Türk düğün geleneğinin sarayda da benzer şekilde yaşandığının bir kanıtı niteliğindedir.⁷⁶ Ayrıca yazarın vurguladığı üzere söz konusu defter, törenlerde yer alan görevlilerin isimlerini içermekte ve düğün boyunca yapılan masrafları kalem kalem aktarmaktadır. Bu nedenle hem dönemin devlet protokolüne hem de ekonomisine dair ihtiva ettiği bilgilerle tarih araştırmaları için önemli veriler ortaya koymaktadır.⁷⁷

2) Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları (1993)

Bu çalışma, Necdet Sakaoğlu'nun tarih danışmanı olarak yer aldığı *Topkapı Sarayı Belgeseli* (1991) için saray tarihine dair yapmış olduğu literatür taramasının ve yerinde incelemelerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁸ Makale, Osmanlı Hanedanı üyeleri üzerinde yüzyıllar boyunca psikolojik sorunlara sebep olmuş "kafes" uygulamasına ve şehzadelerin bir nevi hapis hayatı yaşadığı Şimşirlik ve Kafes kasırlarına dair yapılan ilk detaylı çalışmalardan biri olma özelliğini taşımaktadır.

Makalede ilk olarak sancağa çıkma uygulamasının sona ermesiyle birlikte 17. yüzyılın başlarından itibaren ömürlerini saray sınırları içinde geçirmek zorunda kalan şehzadelerin yaşamlarına dair bilgi azlığına dikkat çekilmektedir.⁷⁹ Sultan I. Ahmed'in (1603-1617) tahta çıkmasının ardından, geleneğe aykırı olarak amcası (I.) Mustafa'yı (1617-1618 / 1622-1623) boğdurtmayarak Harem'de sonradan "Dâire-i Uzlet" veya "Kafes" olarak adlandırılan bölüme hapsetmesi, 1808'de II. Mahmud'un (1808-1839) tahta çıkmasına dek süren kafes usulünün başlangıcını teşkil etmektedir.⁸⁰ Verasetin babadan oğula geçme uygulamasından "ekberiyet" sistemine geçilmesiyle önem kazanan kafes uygulamasının ayrıntılı tetkikinin Osmanlı tarihi araştırmaları açısından büyük bir öneme sahip olduğu makalenin temel mesajıdır.

İkinci bölümde yazar, Osmanlı sarayında tek bir Harem olmadığını, "Harem-i Hümayun" ve "Harem Dâiresi" adlarıyla iki ayrı Harem'in mevcut olduğunu ifade ederek Vâlide Sultan başta olmak üzere hasekilerin ve hanedan efradının yaşadığı Harem Dâiresi'nin yapılanması ve tarihi hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.⁸¹ Daha sonra, yerli ve yabancı kaynaklardan Osmanlı Devleti'nin son vak'ânüvisi Abdurrahman Şeref Efendi'nin (ö. 1925) II. Meşrutiyet Dönemi'nde Harem'e yaptığı keşif gezisinden ve 1926 yılında gerçekleştirilen

73 Necdet Sakaoğlu, "Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi", *Millî Saraylar*, (1992), 171.

74 Sakaoğlu, "Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi", 169.

75 Sakaoğlu, "Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi", 168-169.

76 Sakaoğlu, "Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi", 169-171.

77 Sakaoğlu, "Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi", 171.

78 Sakaoğlu, "Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları", 95.

79 Sakaoğlu, "Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları", 86-87.

80 Sakaoğlu, "Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları", 87.

81 Sakaoğlu, "Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları", 87-88.

tahrir komisyonu raporundan derlediği bilgilerle “Şimşirlik Kasrı”, “Kafes Kasrı”, “Aslanhane”, “Kasr-ı Uzlet” veya “Dâire-i Uzlet” isimleriyle bilinen mekânın geçmişine dair bir değerlendirme yaparak mekânın ve kurumun tarihî sürecini gözler önüne sermektedir.⁸² Yazarın hususiyetle üzerinde durduğu bir diğer konu Kafes’te geçirilen uzun tutukluluk süreleridir. Bu alandaki rekor ise taht sırası beklerken 51 yıl boyunca kapalı kalmış olan Sultan III. Osman’a (1754-1757) aittir.⁸³

Sakaoğlu, son olarak yaptığı değerlendirmede Osmanlı sarayındaki yaşam koşullarının düşünüldüğü kadar mükemmel olmadığını vurgulamaktadır. 1603-1808 yılları arasında tahta geçen 16 padişaktan 5’inin hiç çocuğu olmadığını (1730-1759 yılları arasında sarayda ne kız ne erkek çocuk doğumu olmamıştır), geri kalan 11 padişahın 87 çocuğundan 58’inin ise küçük yaşta vefat ettiğini belirtmektedir. Ayrıca eski ile yeni arasındaki farkı daha iyi kıyaslayabilmek için şehzadelerin Topkapı Sarayı Kafes Dâiresi’ndeki yaşantıları ile 19. yüzyılın ortalarından itibaren yerleşmeye başladıkları Boğaziçi sahil sarayları ve fer’iye dâirelerindeki ortamın karşılaştırmalı olarak incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁸⁴

3) Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı (1994-1995)

Necdet Sakaoğlu, bu yazısında Osmanlı Sarayı Harem Dâiresi hakkında özellikle yabancılar tarafından oluşturulan zevk-ü sefâ algısının Harem gerçeğini yansıtmadığını vurgulayarak Harem’in gerçekte Enderûna benzer şekilde oldukça örgütlü, düzenli ve disiplinli bir kurum olduğu üzerinde durmaktadır.⁸⁵ Yazıya Topkapı Sarayı’ndaki sultan dâireleri, cariyeye koğuşları ve çeşitli hizmet birimlerinden meydana gelen Harem Dâiresi ile daha kapsamlı olan Harem-i Hümayûn’un tanımını yaparak

başlamaktadır.⁸⁶ Sakaoğlu, Sultan II. Mahmud (1808-1839) döneminden itibaren önem kazanan Avrupaî tarzın saray geleneklerini nasıl etkilediğini ve bu yeniliklerin Beşiktaş’taki sahil saraylarında ne ölçüde hissedildiğini de araştırma kapsamına almaktadır.

Yazar, 1830’lu yıllarda askerî müşavir olarak Osmanlı Devleti hizmetinde bulunan Prusyalı Helmuth von Moltke’ye (ö. 1891) referansla günümüze ulaşmayan eski Beşiktaş ve Çırağan saraylarında Batılı tarzın tam olarak yerleşmediğini ifade etmektedir.⁸⁷ Harem’deki modern formun en iyi ve başarılı örneği ise Dolmabahçe Sarayı Harem Dâiresi’dir. Sultan II. Abdülhamid’in (1876-1909) kızı Ayşe Sultan’ın yanı sıra Harem’de çeşitli vesilelerle bulunan Şair Leyla Saz, Muallime Safiye Ünüvar ve Sultan V. Mehmed Reşad’ın (1909-1918) Mâbeyn başkâtipliğini yapan Halid Ziya Uşaklıgil’in anıları, saray ve Harem yaşantısı hakkında önemli bilgiler içermektedir.⁸⁸ Sakaoğlu’na göre Balyanlar Osmanlı Hanedanı için yeni sarayları tasarlarken Bursa, Edirne ve İstanbul’da yüzyıllar içinde gelişen üslup ve geleneklerden faydalanarak Avrupaî tarzı da içeren bir sentez ortaya koymayı başarmışlardır.⁸⁹ Dolmabahçe Sarayı Harem Dâiresi, Doğu kültürüne özgü olan Harem’in Batılı bir mimari anlayışla yorumlanmasından doğan müstesna bir örnektir.⁹⁰

Vâlide sultanlar, kadınefendiler, gözdeleler ve cariyeler için tahsis edilen odalar, sütler, dubleksler ve sofalarla birlikte eskiye nazaran daha konforlu bir yaşam alanı sağlayan mekânsal tasarım, 19. yüzyıldaki değişim ve dönüşümü gözlemlemek için uygun bir alan sunmaktadır.⁹¹ Halid Ziya Uşaklıgil’in deyimiyile “*koskoca bir mahalle*” olan Dol-

82 Sakaoğlu, “Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları”, 88-95.

83 Sakaoğlu, “Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları”, 93.

84 Sakaoğlu, “Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları”, 95.

85 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 54.

86 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 54-55.

87 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 55.

88 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 55-56.

89 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 57.

90 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 56-57.

91 Sakaoğlu, “Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı”, *Milli Saraylar*, (1994-1995), 57.

mabahçe Sarayı, 1856 yılında saraya taşınan Sultan Abdülmecid'den (1856-1861) Halife Abdülmecid Efendi'nin (1922-1924) 3 Mart 1924'te alınan karar gereği yurtdışına çıkarılmasına kadar, hanedan ailesi ile birlikte binlerce kişiye ev sahipliği yapmıştır.⁹² Ayrıca saray yaşantısına tanıklık etmiş birçok kişinin 1950'lere kadar hayatta olmalarına rağmen hatıralarının yalnızca çok az bir kısmının kayıt altına alınmış olması, Sakaoğlu tarafından büyük bir kayıp olarak değerlendirilmektedir.⁹³

4) Yeni Saraylarda Hayat (1999)

Bu makalede Fatih Sultan Mehmed'in (1444-1446 / 1451-1481) Beyazıt'ta inşa ettirdiği Sarây-ı Âtik (Eski Saray) olarak bilinen sarayla başlayıp Sarây-ı Cedîd (Yeni Saray/Topkapı Sarayı) ile devam eden İstanbul'daki saltanat sarayları geleneği içinde Sultan II. Mahmud (1808-1839) tarafından yaptırılan Beşiktaş Sâhilsaray-ı Hümayûnu ile Batılı mimariye ve buna paralel olarak alafranga yaşama geçiş dönemi incelenmektedir. Necdet Sakaoğlu, saray yaşantısına dair gözlemlerini kaleme alan Melek Hanım, Helmuth von Moltke, Julia Pardoe, Leyla Saz, Ali Said, Halid Ziya Uşaklıgil, İsmail Müştak Mayakon ile Ayşe, Şadiye ve Naciye sultanların eserlerinde vermiş oldukları bilgileri ve aktardıkları anekdotları sistematik bir şekilde tetkik etmektedir. Ayrıca Osmanlı tarihine dair geniş bir külliyat bırakan Ahmed Cevdet Paşa'nın eserlerinden de faydalanarak değişen ve değişmeyen yönleriyle saray hayatının bu yeni yüzünü eski yaşantı ile karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır.⁹⁴

19. yüzyılın başlarından itibaren Topkapı Sarayı, Beşiktaş sarayları karşısında önemini yitirmiş olsa da "cülûs", "hırka-i saâdet ziyareti", "bayram, kadir ve mevlit alayı" gibi törenlerin gerçekleştiği ana mekân olmayı saltanat devrinin sonuna kadar

sürdürmüştür.⁹⁵ Sultan II. Mahmud (1808-1839) dönemindeki reformlarla etkisini gösteren Batılılaşma, sarayda istihdam edilen Avrupalı danışmanlar ve mürebbiyeler ile daha da hız kazanmıştır.⁹⁶ Sultan Abdülmecid (1839-1861) tarafından şehzadelerin ve sultanların eğitimine daha fazla özen gösterilmesi, alaturka ve alafranga müzik derslerinin verilmesi ve bu dönemde bir Harem orkestrasının kurulması sarayda meydana gelen yeniliklerden biridir.⁹⁷ Sakaoğlu, saray yaşantısındaki değişimlerin seyrinin tahttaki padişahın kişilik özellikleri ve alışkanlıklarına göre farklılık arz ettiğini de ifade etmektedir. Örneğin Sultan Abdülmecid ve halefi olan kardeşi Sultan Abdülaziz (1861-1876) dönemlerinde (özellikle 1867'deki Avrupa seyahati sonrası) sarayda lükse ve merasimlere büyük önem verilirken, ilerleyen dönemlerde Sultan V. Mehmed Reşad'ın (1909-1918) gösterişten uzak, sade bir yaşam tercih etmiş olması da dikkate değerdir.⁹⁸

5) Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah (2019)

Millî Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi'ndeki Necdet Sakaoğlu imzalı son yazı olma özelliği taşıyan bu makale, yazarın Boğaz'ın Anadolu Yakası'ndaki tek hanedan sarayı olarak tanımladığı Beylerbeyi Sarayı'nın diğer saray-köşk-kasırlar arasındaki yerini ve tarihî köklerini konu edinmektedir. Makalenin ana vurgusu, Beylerbeyi Sarayı'nın bulunduğu bölgenin Roma ve Bizans dönemlerinden itibaren kazandığı tarihî önem üzerinedir.

Bölge, tepesinde büyük bir haç (istavroz) bulunan bir kiliseye ev sahipliği yaptığı için "İstavroz" adını almıştır. İmparator Justinianus'un (527-565) inşa ettirdiği saray, günümüze kadar devam edecek olan bölgedeki saray yerleşimlerinin başlangıcını teşkil etmektedir.⁹⁹ Kanûnî Sultan Süleyman'dan (1520-1566) itibaren Osmanlı padişahları da çeşitli

92 Sakaoğlu, "Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı", *Millî Saraylar*, (1994-1995), 64-69.

93 Sakaoğlu, "Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı", *Millî Saraylar*, (1994-1995), 55.

94 Necdet Sakaoğlu, "Yeni Saraylarda Hayat", *Millî Saraylar Tarih-Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, 1 (1999), 26-45. (Bu makale, derginin "eski yazılardan seçmeler" konseptiyle çıkan 12. sayısında, 2014 yılında tekrar yayımlanmıştır.)

95 Sakaoğlu, "Yeni Saraylarda Hayat", 26.

96 Sakaoğlu, "Yeni Saraylarda Hayat", 33.

97 Sakaoğlu, "Yeni Saraylarda Hayat", 36.

98 Sakaoğlu, "Yeni Saraylarda Hayat", 34.

99 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 10.

vesilelerle bölgeyi kısa sürelerle ziyaret etmiş, Sultan III. Mehmed (1595-1603) döneminde burası hasbahçe ve saltanat kasrı olarak işlev kazanmıştır.¹⁰⁰ Ancak, Osmanlı padişahlarınca yaptırılan bu ilk binalar çeşitli sebeplerle kalıcı olamamış, sürekli olarak yeniden inşa edilmiştir. Son olarak 1829'da Sultan II. Mahmud (1808-1839) tarafından da yeniden yaptırılan ahşap saray, 1851'de yangın sonucu tahrip olmuştur. Bu nedenle Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) Avrupaî tarzda 1861-1865 yılları arasında yaptırdığı taş yapıya dek Beylerbeyi Sarayı'nın kullanımı sınırlı kalmıştır.¹⁰¹

Bölgenin "Beylerbeyi" olarak anılmasının tarihçesini ele alan Sakaoğlu, bu ismi 16. yüzyılda yaşamış olan Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya (ö. 1589) bağlayan yaygın kanaati gerçekçi bulmayarak eleştirmektedir.¹⁰² İstanbul'a dair ayrıntılı bilgiler içeren 17. yüzyıl yazarları Evliyâ Çelebi ve Eremya Çelebi'nin eserlerinde "Beylerbeyi" adlı bir yerleşim yeri geçmemektedir.¹⁰³ Sakaoğlu, Osmanlı döneminde yazılan birçok eser ve vakayinameyi inceleyerek bölge için Beylerbeyi adının ilk kez Sarkis Hovhannesyan'ın (ö. 1805) 1800 tarihli, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi* adlı eserinde yer aldığını tespit etmiştir.¹⁰⁴

Günümüzdeki hâliyle 1861'de Sultan Abdülaziz tarafından yazlık saray olarak inşa ettirilmeye başlanan Beylerbeyi Sarayı, 1865'te tamamlandıktan sonra Osmanlı padişahları tarafından çok kısa süre kullanılabilmiştir. Saray, daha çok İmparatoriçe Eugénie (ö. 1920, ziyaretleri 1869 ve 1911) ve Grandük Nikola (ö. 1891, ziyareti 1878) gibi İstanbul'a gelen üst düzey yabancı konuklara misafirhane olarak tahsis edilmiştir. Sarayın mimarisine gösterilen özene rağmen ısıtma sistemlerinin yetersizliği ve Dolmabahçe ile hükümet merkezi Bâb-ı

Âli'ye karasal olarak bağlantısının bulunmaması gibi nedenlerle Sultan Abdülaziz'den sonraki padişahlar tarafından pek tercih edilmemiştir. Özellikle Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde atıl bir durumda kalan saray, Sultan Mehmed Reşad'ın (1909-1918) saltanatının ilk yıllarında Mimar Vedat Bey'e tamir ettirilerek eski görkemine kavuşturulmuştur.¹⁰⁵ Osmanlı döneminde sarayın son sakini 1912'de başlayan I. Balkan Savaşı sırasında Yunanlılar tarafından teslim alınmak üzere olan Selanik'te bulunan Alatini Köşkü'nden İstanbul'a tahliye edilen mahlû/devrik hükümdar Sultan II. Abdülhamid'dir. 1912'den itibaren altı yıl boyunca Beylerbeyi'nde zorunlu ikamete tabi tutulan Sultan II. Abdülhamid, 10 Şubat 1918'de burada vefat etmiştir.¹⁰⁶ Sakaoğlu, Sultan II. Abdülhamid'in Beylerbeyi'nde geçirdiği yaşamın (Topkapı Sarayı'ndaki eski kafes sistemine ve V. Murad'ın Çırağandaki yaşamına kıyasla) hanedan tarihindeki yegâne medeni-insani hapsedilme (tecrit) olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁷

Millî Saraylar Sempozyumları

Millî Saraylar Başkanlığı, kurumsal tarihi ve müzecilik alanındaki güncel konulara dair akademik çalışmaları teşvik ederek bilimsel fikir alışverişi için uygun bir ortam sağlamayı amaçlamakta; bu kapsamda uzun yıllardır ulusal ve uluslararası çapta sempozyumlara ev sahipliği yapmaktadır. Bu alandaki ilk teşebbüs, "Millî Saraylar Sempozyumu (1984)" ile başlamış, ardından yakın geçmişte düzenlenen "150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Sempozyumu (2006)", "Vefatının 150. Yılında Sultan Abdülmecid ve Dönemi Sempozyumu", "Doğumunun 174. Yılında Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi Sempozyumu (2016)", "V. Mehmed Reşad ve Dönemi Sempozyumu (2017)" ve son olarak "Uluslararası Millî Saraylar Sempozyumu (2022)" ile devam

100 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 10-11.

101 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 14-15.

102 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 10-11.

103 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 11.

104 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 10-13.

105 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 16.

106 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 18-20.

107 Sakaoğlu, "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padişah", 18-20.

etmiştir. Millî Saraylar, organize ettiği bu etkinliklerde alanlarında uzman yüzlerce bilim insanını bir araya getirerek idaresi altında bulunan tarihi mirasın geçmişine dair yeni bilgilerin ortaya çıkmasına vesile olurken, ulusal ve uluslararası tanınırlığını artırmıştır. “Söz uçar, yazı kalır” şiarıyla hareket eden kurum, sempozyumlarda sunulan bildirileri kitaplaştırarak gelecekteki akademik araştırmalar için zengin bir külliyat meydana getirmiştir.

Bu kapsamda bahsi geçen iki sempozyumda Necdet Sakaoğlu katılımcı olarak yer almış ve

çalışmalarını akademik çevrelerle paylaşmıştır. Bunlardan ilki, 18-19 Kasım 2011 tarihlerinde Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda gerçekleştirilen “Vefatının 150. Yılında Sultan Abdülmecid ve Dönemi” başlıklı sempozyumdur. Dolmabahçe Sarayı'nın bânisi olan Sultan Abdülmecid hakkında yapmış olduğu nitelikli çalışmalar dolayısıyla bu sempozyuma davet edilen Sakaoğlu, ilk oturumda bildirisini sunarak Sultan Abdülmecid'in kişiliğinin oluşmasına etki eden ortam hakkında kapsamlı açıklamalarda bulunmuştur.¹⁰⁸ (Resim 7)

7 Oturum katılımcıları (soldan sağa): Mustafa Sabri Küçükaşçı, Nuran Kara Pilehvarian, İlber Ortaylı, Necdet Sakaoğlu (Millî Saraylar Fotoğraf Arşivi)

108 Sempozyum yayını için bkz. *Sultan Abdülmecid ve Dönemi*, Ed. Kemal Kahraman, İlona Baytar, İstanbul: Millî Saraylar, 2015.

Sakaoğlu'nun yer aldığı ikinci önemli etkinlik ise, 25-27 Kasım 2022 tarihleri arasında Topkapı Sarayı'nın Has Ahırlar bölümünde gerçekleştirilen "Uluslararası Millî Saraylar Sempozyumu"dur. Bu sempozyuma dünyanın saygın müzelerinden ve kültürel miras kurumlarından gelen temsilcilerin

yanı sıra ülkemizdeki akademisyenler katılmıştır. Necdet Sakaoğlu, yer aldığı "Saray ve Toplum" oturumunda tarihî süreç içinde sarayın toplumla ilişkisi üzerine yaptığı değerlendirmelerle sempozyuma önemli bir katkı sağlamıştır.¹⁰⁹ (Resim 8)

8 Oturum katılımcıları (soldan sağa): Necdet Sakaoğlu, Mahmut Ak, Mehmet İpşirli, Abdülhamit Tüfekçiöğlü
(Millî Saraylar Fotoğraf Arşivi)

109 Sempozyum bildiriler kitabı için bkz. *Uluslararası Millî Saraylar Sempozyumu: 21. Yüzyılda Saray Müzeleri Yeniden Değerlendirmek*, Ed. Melek Eyigün, İstanbul: Millî Saraylar, 2023.

Millî Saraylar Tarih Sohbetleri

Önceki bölümde bahsi geçen sempozyumlara ek olarak Millî Saraylar, kültür dünyamızın önde gelen isimlerini konferanslar vesilesiyle de ağırlayarak onların birikimlerinden faydalanmayı amaçlamaktadır. Geçmişte “Saray Konuşmaları” ve “Dolmabahçe Konuşmaları” başlıklarıyla düzenlenen bu etkinlikler, 2024 yılında “Millî Saraylar Tarih Sohbetleri” adı altında moderatörlü bir formatta yeniden başlatılmıştır. 16 Mayıs 2024'te günümüzde Saray Koleksiyonları Müzesi olarak kullanılan Dolmabahçe Sarayı'nın tarihi Matbah-ı Âmire binasında gerçekleştirilen ilk etkinliğin konuğu Necdet Sakaoğlu olmuştur. Bu program, ayrıca 27 Ağustos 2024 tarihinde aramızdan ayrılan Necdet Sakaoğlu'nun konuşmacı olarak yer aldığı halka açık son konferans olma özelliğini taşımaktadır. Geniş bir dinleyici topluluğu karşısında gerçekleştirilen “19. Yüzyıl Osmanlı Saray Hayatı” konulu konferansta bu makalenin yazarlarından Cüneyd Özpilavcı'nın yönelttiği sorulara detaylı yanıtlar veren Sakaoğlu, yarım asrı geçen araştırmalarından yola çıkarak tarihte saraylar ve saray hayatı hakkında az veya hatalı bilinen birçok hususta açıklamalarda bulunmuştur.

Önemine binaen bu etkinliğin içeriğinin detaylı olarak aktarılması yerinde olacaktır. (Resim 9)

Sakaoğlu, sarayların genellikle mükemmel bir yaşam sunduğu izleniminin yanıltıcı olduğunu vurgulayarak özellikle Topkapı Sarayı'ndaki koşulların sağlık açısından oldukça elverişsiz olduğunu ifade etmiştir. Dolmabahçe Sarayı, her ne kadar daha sistemli ve geniş yaşam alanları sunsa da özellikle Harem'de salgın hastalıklar ve çocuk ölümlerinin önüne geçilememiştir. Padişahların eş sayısının yüksek olmasının çoğu kez eleştiri konusunu hatırlatan Sakaoğlu, bu sayının aslında aynı dönemde eş zamanlı olarak bulunan kadınefendileri/gözdeleri değil, farklı zamanlarda yaşamış eşlerin toplam sayısını yansıttığını açıklamıştır. Sarayda doğan çocukların da önemli bir kısmı küçük yaşta vefat ettiğinden dolayı ilk bakışta oldukça kalabalık görünen aile mensubu sayılarının yanıltıcı olduğunu vurgulamıştır. Son olarak modern hayatın sunduğu elektrik, sıcak su ve ısıtma gibi olanakların sarayda 20. yüzyıla kadar mevcut olmadığını, muadillerinin de yetersiz olduğunu belirterek günümüz yaşam koşullarının o dönemden çok daha konforlu olduğuna dikkat çekmiştir.

9 Necdet Sakaoğlu, Cüneyd Özpilavcı'nın sorularını yanıtlarken (Millî Saraylar Fotoğraf Arşivi)

Konferans boyunca vermiş olduğu yanıtlarda Sakaoğlu, en takdir ettiği padişahlardan biri olan Sultan Abdülmecid dönemindeki olaylara geniş bir yer ayırmıştır. Özellikle eğitim, sağlık ve mali alanlarda yapılan reformların oldukça önemli olduğunu vurgulamış ve bu reformların kalıcı nitelik kazandığını belirtmiştir. Konferansta Tanzimat döneminde temelleri atılan birçok bakanlığın, kurumun ve Harbiye-Tıbbiye-Mülkiye gibi okulların Cumhuriyet devrinde de aynen korunarak devlet geleneğinin sürdürüldüğü konusu da ele alınmıştır.

Sakaoğlu, el-göz-beyin gibi organları senkronize olarak çalıştırması sebebiyle “*Yazmak kadar insan bünyesini sağlıklı tutan başka bir şey yok*” diyerek 52 yıldır düzenli günlük ve defter tuttuğunu, bu sayede geçmişte yaşadığı olaylara dair detayları kolayca bulabildiğini ifade etmiştir. Son dönem Osmanlı saraylarındaki yaşantıyı daha iyi anlayabilmek için hangi kaynaklardan istifade edilebileceği sorusu üzerine verdiği cevapta ise şimdiye dek tarih yazımı için göz ardı edilen edebi eserlerin Osmanlı'nın son dönemindeki saray ve köşklereki yaşantıyı yeniden inşa edebilmek için kritik öneme sahip olduğu tezini savunmuştur. Sakaoğlu'na göre başta Halid Ziya, Hüseyin Rahmi, Abdülhak Şinasi ve Nahid Sırrı gibi yazarların eserleri, toplumun sosyo-kültürel yapısını, zihniyetini ve insan ilişkilerini derinlemesine ele almakta; bu sebeple tarihe dair benzersiz ipuçları sunmaktadır.

Özetle, Necdet Sakaoğlu bu konferans vesilesiyle Osmanlı saray hayatının karmaşık dinamiklerini ve tarih yazımında göz önünde bulundurulması gereken önemli hususları bir kez daha gözler önüne sermiştir. Sakaoğlu konuşmasında, sarayların yalnızca görkemli bir yaşam sunmakla kalmadığını, aynı zamanda çeşitli zorluklar ve travmatik deneyimler barındırdığını ifade etmiştir. Ayrıca, tarih şuurunun yalnızca maziyi anlamaya değil, günümüzü ve geleceği şekillendiren unsurları daha iyi kavramaya da hizmet ettiğini vurgulamıştır. Nihayetinde, Sakaoğlu'nun sunduğu bu derinlemesine bakış açısının hem akademik alanda hem de toplumsal düzeyde tartışmalara zemin hazırlama potansiyeli bulunduğu görülmektedir.

Sonuç

Bu makale, Necdet Sakaoğlu'nun tarihe olan ilgisinin şekillenişinde belirleyici olan aile yaşantısını, eğitim ve meslek hayatını, saraylarla ilk temasını ve bu ilginin ilerleyen yıllarda nasıl derinleştiğini ele almaktadır. Sakaoğlu'nun araştırmalarındaki özveri, özgün bakış açısı ve nitelikli yaklaşımı onu tarih dünyasında tanınan bir isim hâline getirmiştir.

Geçtiğimiz Ağustos ayında vefat eden Necdet Sakaoğlu'nu bu yazı vesilesiyle saygı ve rahmetle anmaktayız. 1939'da Divriği'de başlayan, 2024'te Amasra'da sonlanan 85 yıllık yaşamı boyunca Türkiye'nin önemli bir dönemine tanıklık eden Sakaoğlu, tarih alanındaki derin bilgisi, tutkulu anlatımı ve öğretme arzusuyla zihinlerde kalıcı bir yer edinmiştir. Çalışmalarıyla geçmişe duyulan ilginin artmasına öncülük etmiş ve kültürel miras bilincini aşılayarak topluma değerli katkılarda bulunmuştur. Geçmişle günümüz arasında bir köprü kuran Necdet Sakaoğlu'nun anısı, yetiştirmiş olduğu binlerce öğrenci ve geride bıraktığı sayısız eserle her zaman yaşayacaktır.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

II. Kaynak Eserler ve İncelemeler

Arıkan, Zeki. “Necdet Sakaoğlu, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı, Ankara: Yurt Yayınları 8, 1984, 315 [Kıtap Tanıtımı]”, *Bellekten*. 224 (1995): 237-241.

Bostanzade Yahya, *Duru Tarih*, Çev. Necdet Sakaoğlu. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978.

Denknbant, Ayşe, Fatih Sarımeşe. “Kendi Anlatımıyla Necdet Sakaoğlu”, *Necdet Sakaoğlu'na Armağan: Sanat Tarihi Yazıları*. Ed. Hayri Fehmi Yılmaz, İstanbul: Kriter Yayınları, 2022: 1-28.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 8, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995: 549-561.

Fakir, Cem. “Necdet Hoca'ya Veda”, *Atlas Tarih*. 87 (2024): 6-8.

Fakir, Cem. “Necdet Sakaoğlu, Atlas Tarihe Anlatı: Topkapı, Cumhuriyet'in İlan Ettiği İlk Müzedir”, *Atlas Tarih*. 87 (2024): 28-39.

Güngör, Serhan. “Dolmabahçe: Doğu Dünyasında İlk Batı Sarayı”, *#Tarih*. 32 (2017): 46-53.

Hassan, Ümit. *Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1985.

- İpşirli, Mehmet. "Taşkoprızade Kemaleddin Efendi", *TDV İşlâm Ansiklopedisi*. Cilt 40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011: 152-154.
- Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı 2024-2028 Stratejik Plan. İstanbul: Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı.
- Öz, Tahsin. *Anılarıyla Tahsin Öz*. Haz. Erdem Yücel. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009.
- Sakaoglu, Necdet, Mustafa Alp Dağıstanlı, Gökhan Tan, Can Komaz. *Rengârenk Beşiktaş*. İstanbul: Beşiktaş Belediyesi, 2016.
- Sakaoglu, Necdet, Nuri Akbayar. *Avrupalılaşmanın Yol Haritası ve Sultan Abdülmecid*. İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 2001.
- Sakaoglu, Necdet, Nuri Akbayar. *Binbir Gün Binbir Gece: Osmanlı'dan Günümüze Eğlence Yaşamı*. İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 1999.
- Sakaoglu, Necdet, Nuri Akbayar. *Osmanlı'da Zenaatten Sanata: Esnaf ve Zenaatkârlar*. İstanbul: Körfezbank/Creative Yayıncılık, 1999.
- Sakaoglu, Necdet, Nuri Akbayar. *Osmanlı Dünyasından Yansımalar*. İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 2000.
- Sakaoglu, Necdet, Nuri Akbayar. *Osmanlı'da Zenaatten Sanata: Sanatlar ve Sanatkârlar*. İstanbul: Körfezbank/Creative Yayıncılık, 2000.
- Sakaoglu, Necdet. "Beylerbeyi Sarayı", *Skylife*. 166 (1997): 174.
- Sakaoglu, Necdet. "Dolmabahçe Saat Kulesi", *Skylife*. 177 (1998): 226.
- Sakaoglu, Necdet. "Dolmabahçe Sarayı Harem Teşkilatı", *Millî Saraylar*. (1994-1995): 54-69.
- Sakaoglu, Necdet. "Dolmabahçe Sarayı", *Skylife*. 160 (1996): 128.
- Sakaoglu, Necdet. "Karşı Yakadaki Saray ve Son Sakini Mahlû' Padışah", *Millî Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi*. 18 (2019): 7-21.
- Sakaoglu, Necdet. "Müze Oluşunun 100. Yılında Padışahın Görkemli Evi İmparatorluğun Şaheseri Topkapı Sarayı", *#Tarih*. 112 (2024): 56-60.
- Sakaoglu, Necdet. "Osmanlı Sarayında Bayram", *Skylife*. 198 (2000): 24-24.
- Sakaoglu, Necdet. "Tanzimat Saraylarında Bir Düğünün Belgesi", *Millî Saraylar*. (1992): 168-173.
- Sakaoglu, Necdet. "Topkapı Sarayı Şimşirlik ve Kafes Kasırları", *Millî Saraylar*. (1993): 86-95.
- Sakaoglu, Necdet. "Yeni Saraylarda Hayat", *Millî Saraylar Tarih-Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*. 1 (1999): 26-47.
- Sakaoglu, Necdet. *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*. Ankara: Yurt Yayınevi, 1984.
- Sakaoglu, Necdet. *Atatürk ve İstanbul*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2022.
- Sakaoglu, Necdet. *Bu Mülkün Kadın Sultanları*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.
- Sakaoglu, Necdet. *Çantada Kalan Anılar*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2024.
- Sakaoglu, Necdet. *Güle Güle Çocuklar: Atatürk'ün Beşiktaş Günleri*. İstanbul: Beşiktaş Belediyesi, 2008.
- Sakaoglu, Necdet. *Kuruluşundan Günümüze Kadar 'Çeşm-i Cihan' Amasra*. İstanbul: Latin Matbaası, 1966.
- Sakaoglu, Necdet. *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hûmayun: Topkapı Sarayı*. İstanbul: Denizbank/Creative Yayıncılık, 2002.
- Sakaoglu, Necdet. *The Imperial Palace: Topkapı Palace, with Its History, Locations, Inscriptions and Memoirs*. Çev. Dâra Çolakoglu, Zeynep Perker, Fevziye İpekçi. İstanbul: Denizbank/Creative Publishing, 2002.
- Sakaoglu, Necdet. *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971.
- Sarımeşe, Fatih. "Necdet Sakaoglu Bibliyografyası", *Necdet Sakaoglu'na Armağan: Sanat Tarihi Yazıları*. Ed. Hayri Fehmi Yılmaz. İstanbul: Kriter Yayınları, 2022: 51-130.
- Sedat Simavi Vakfı Ödülleri: Dokuzuncu Yıl-1985. İstanbul: Sedat Simavi Vakfı.
- Sultan Abdülmecid ve Dönemi. Ed. Kemal Kahraman, İlon Baytar. İstanbul: Millî Saraylar, 2015.
- Şeker, Mehmet. *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İşlâmlaşması*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1973.
- Tavernier, Jean-Baptiste. *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı*, Çev. Teoman Tunçdoğın. Ed. Necdet Sakaoglu. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014.
- Uluslararası Millî Saraylar Sempozyumu: 21. Yüzyılda Saray Müzeleri Yeniden Değerlendirmek. Ed. Melek Eyigün. İstanbul: Millî Saraylar, 2023.
- Yıldız, Yasin. "Millî Saraylar Müdürlüğü'nün Kuruluş Mevzuatı", *MS Millî Saraylar Belgeler*. 2 (2014): 9-15.
- Yurdaydın, Hüseyin Gazi. "Bostan'ın Süleymanname (Ferdî'ye Atfedilen Eser)", *Belleten*. 74 (1955): 137-202.

III. Gazeteler

- Hürriyet*. 11 Aralık 1985.
- Milliyet*. 21 Temmuz 1962.
- Milliyet*. 21 Temmuz 1968.
- Milliyet*. 10 Haziran 1969.
- Milliyet*. 30 Haziran 1969.
- Milliyet*. 7 Temmuz 1969.
- Milliyet*. 10 Temmuz 1969.
- Milliyet*. 11 Temmuz 1969.
- Milliyet*. 30 Temmuz 1969.
- Milliyet*. 9 Temmuz 1970.
- Milliyet*. 7 Temmuz 1971.
- Milliyet*. 9 Temmuz 1971.
- Milliyet*. 7 Temmuz 1981.